

ΑΙ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΙΕ' ΑΙΩΝΑ ΑΠΟΠΕΙΡΑΙ ΠΡΟΣ ΕΝΟΣΙΝ ΤΟΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΙΟΝ (*)

ΜΕΡΟΣ Γ'.

ΑΙ ΠΡΟΣ ΕΥΓΕΝΙΟΝ ΤΟΝ Δ' ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΝ ΒΑΣΙΛΕΙΑΙ ΣΥΝΟΔΟΝ
ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΕΙΣ

13. Ὁ Γαβριήλ Condolmero, διαδεξάμενος Μαρτίνον τὸν Ε'. ὡς Εὐγένιος δ' (1431—1447), ἐν τῷ μεγάλῳ ζητήματι τῆς ἐκκλησιαστικῆς μεταρρυθμίσεως ἠκολούθησε κατὰ πόδας τὸν προκατόχον αὐτοῦ· αἱ μόνη ἢ ἰδέα τῆς κατὰ περιόδους μεταρρυθμιστικῆς συνόδου, ἢ ἰσοθετηθεῖσα ἐν Κωνσταντίᾳ, ἐτάραττεν αὐτὸν· προέκειτο περὶ τῆς τύχης αὐτοῦ τοῦ παπικοῦ συστήματος, κινδυνεύοντος νὰ καταρρεύσῃ διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς ἐν Κωνσταντίᾳ ἀνακηρυχθείσης θέσεως ὅτι ἡ οἰκουμενικὴ σύνοδος εἶνε ἡ ἀνωτάτη ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀρχή¹· διὰ τοῦτο ὅ,τι ὑποκύψας εἰς τὴν βίαν² ἠναγκάσθη νὰ δεχθῆ ὁ Μαρτίνος, τὴν σύγκλησιν δῆλα δὴ τῆς ἐν Βασιλείᾳ Οἰκουμενικῆς συνόδου³, τοῦτο ἐπὶ τῆς ἐπαύριον τῆς ἀναρρήσεως αὐτοῦ ἐπεχείρησε νὰ ἐξουδετερώσῃ ὁ Εὐγένιος. Κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν τῆς ἐνθρονίσεως αὐτοῦ (12 Μαρτίου 1431), ἐπικυρῶν τὴν ὑπὸ τοῦ προκατόχου αὐτοῦ γενομένην ἐκλογὴν τοῦ Καρδινάλιου Ἰουλιανοῦ Καισαρίνη ὡς προέδρου τῆς συγκληθείσης ἤδη διὰ τὴν 1 Μαρτίου ἐν Βασιλείᾳ συνόδου, ὁ νέος πάπας ἐδήλου ὅτι περὶ τῆς συνόδου ταύτης ἐπῆλθε μεταβολὴ τις ἀντιλήψεων, καὶ διὰ τοῦτο παρεῖχεν εἰς τὸν Καρδινάλιον τὸ δικαίωμα

(*) Συνέχεια ἐκ τοῦ Α'. Τόμου σελ. 217.

1. Hefele XI, 185 καὶ 250 «Ὅσον ξῆλον ἐπέδειξεν ὁ Εὐγένιος καρδινάλιος ἐπὶ ὧν ὑπὲρ τῆς συγκλήσεως μεταρρυθμιστικῆς συνόδου, τόσον μετὰ τὴν ἀνάγκην ἐξεδήλωσεν ἐνδοιασμούς περὶ τῆς ἐν Βασιλείᾳ συνόδου καὶ τῆς ζατικότητος αὐτῆς». Πρβλ. καὶ ὅσα λέγει ὁ μέλλον πάπας Πίος ὁ β' ἐν *de rebus Baileae gestis* (Fea Pius II a calumniis vindicatus, Roma 1823 p. 34).

2. Τῇ 8 Νοεμβρίου 1430 εἰς τὰς κυριώτερας τῆς Ρώμης ὁδοὺς ἐδημοσιεύθη ἰνώνυμος δῆλωσις ἐξ ὀνόματος δύο χριστιανῶν ἡγεμόνων, ἀπειλούντων, ἂν μὴ ἰκουσθῶσι τὰ αἰτήματα αὐτῶν, νὰ μεταχειρισθῶσι βίαν καθαιρούντες διὰ τῆς ἰνεξαρτήτως συγκληθησομένης συνόδου τὸν τε πάπαν καὶ τοὺς καρδινάλιους. Hefele XI, 163.

3. Hefele ἀντ. 163-170. Αὕτη ἐπρεπε κατὰ τὰς ἀποφάσεις τῆς ἐν Σιένη συνόδου νὰ συνέλθῃ περὶ τὰς πρώτας τοῦ Μαρτίου 1431 ἡμέρας.

εἴτε τῆς παρατάσεως εἴτε τῆς μεταφορᾶς αὐτῆς εἰς ἄλλην πόλιν. Οἱ πανηγυρισταὶ τοῦ Εὐγενίου προσεπάθησαν νὰ ἐξηγήσωσι τὰ κατὰ τῆς μήκω ἀρξαμένης τοῦ ἔργου αὐτῆς συνόδου μέτρα τοῦ πάπα ἕκ τῆς πιθανῶς ὑπ' αὐτοῦ προβλεπομένης συγκλήσεως συνόδου διὰ τὴν ἔνωσιν τῆς Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, ἥτις κατὰ τὰς μετὰ τοῦ Μαρτίνου συμφωνίας τῶν Ἑλλήνων ἔπρεπε νὰ συνέλθῃ πρὸς τῆς ἀνατολικῆς Ἰταλίας¹. Τοῦτο ὅμως ἔχεται ἀληθείας κατ' ἀνίστροφον ἔννοιαν, ὅτι δηλ. ὁ πάπας ἐπελήφθη τῆς μετὰ τῶν Ἑλλήνων διαπραγματεύσεως ἀκριβῶς ἵνα ἐξουδετερώσῃ τὸν ἀπὸ τῆς ἐν Βασιλείᾳ συνόδου προφαινόμενον κίνδυνον δι' ἑαυτὸν, ὡς τοῦτο ἀποδεικνύει πᾶσα ἡ περαιτέρω τῶν πραγμάτων ἐξέλιξις².

14. Οὐ πολὺ μετὰ τὴν πραγματικὴν ἔναρξιν τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς ἢ ἐν Βασιλείᾳ σύνοδος ἔλαβεν ἀφορμὴν ν' ἀσχοληθῇ περὶ τὸ ζήτημα τῆς ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν. Ὁ ἀκαταπόνητος δομινικανὸς Ἀνδρέας ἐπανελθὼν ἐκ Κπόλεως καὶ γινώσκων ἤδη τὰ κατὰ τὴν παρουσίαν τοῦ αὐτοκρατορικοῦ γραμματέως ἐν Ρώμῃ καὶ τὴν ἐπιχειμένην μεγάλην πρεσβείαν τῶν περὶ τὸν Ἰάγαριν, περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ὀκτωβρίου 1431 ἔγραψεν εἰς Βασιλείαν πρὸς τὸν προσωρινὸν ἀντικαταστάτην τοῦ Καισαρίνης ἐν τῇ προεδρείᾳ τῆς συνόδου Ἰωάννην τὸν ἐκ Ραγούζης³, ἀναγγέλλον αὐτῷ ταῦτα καὶ τὰς ἐλπίδας αὐτοῦ περὶ τῆς τελικῆς τοῦ ἔργου ἐπιτυχίας⁴. Ὅτε δὲ μετὰ μικρὸν ἢ σύνοδος διὰ τοῦ Ἰωάννου Beauvère ὑπέβαλεν εἰς τὸν Εὐγένιον καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν καρδιναλίους ἐκθεσιν τῶν μέχρι τότε πεπραγμένων καὶ ἡξίου αὐτὸν νὰ βοηθήσῃ τὸ ἔργον αὐτῆς, προτρέπων τοὺς εὐρωπαϊοὺς ἡγεμόνας καὶ τοὺς ἐπισκόπους ἵνα σπεύσωσιν ἐγκαίρως εἰς Βασιλείαν, ἀπήτησεν ἐπίσης ἵνα πέμψῃ ὁ πάπας ἀπεσταλμένους καὶ εἰς Κπόλιν διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἐνώσεως τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, ὑποσχεθῇ δὲ εἰς τοὺς Ἑλληνας παρὰ τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας τὰς ἀναγκαίας διὰ τὴν συμμετοχὴν αὐτῶν εἰς

1. Hefele ἀντ. p. 172-173.

2. Ἠβλ. τὸ εἰς τὸν Εὐγένιον ἐπιτάφιον ἐπίγραμμα, ἐν ᾧ σὺν ἄλλοις λέγεται: Concilii Basileensis insolentiam adversus Pontificiam Romanam Po testatem Concilio Florentiae celebrato refrenavit ac fregit. Gregorovius: Die Grabmäler de Romische Päpste P. 94.

3. Οὗτος ἦν ἐκ τῶν σλαβῶν τῆς Ραγούζης, ἐπωνυμούμενος Stoïkovitch, καὶ θηγητῆς ἐν Παρισίοις.

4. Hefele ἀντ. p. 182-183.

τὴν ἐνωτικὴν σύνοδον δαπάνας¹, συμφώνως πρὸς τὰς τελευταίας μετ' αὐτῶν συνεννοήσεις τοῦ Μαρτίνου. Καὶ νέα δὲ πρεσβεία τῆς συνόδου, μετ' οὐ πολὺ ἐλθούσα εἰς Ρώμην, ἀποτελουμένη ὑπὸ τοῦ Ἰακώβου von Sirk καὶ Θωμᾶ Fiene, τῇ 28 Δεκεμβρίου 1431, πλὴν ἄλλων παρεκάλεσε καὶ πάλιν τὸν πάπαν καὶ ἤξιωσεν «ἵνα ἀξιόλογόν τινα πρεσβείαν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα καὶ τὸν πατριάρχην Κπόλεως καὶ πρὸς τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν πέμψῃ, ὅπως ἐνθάδε ἰδίους αὐτῶν ἀποστείλωσι πρέσβεις πρὸς διαπραγματέυσιν περὶ ἐνώσεως τῆς Ἀν. Ἐκκλησίας πρὸς τὴν Ρωμαϊκὴν» ἐφ' ᾧ καὶ ἵνα προθυμότερον ὑπαχθῶσιν, ἃς ἀξιώσῃ ἢ αὐτοῦ Ἀγίουτῆς ὑπὲρ τοσοῦτου ἀγαθοῦ νὰ προσφέρῃ τι εἰς αὐτοὺς πρὸς τὴν ὁδοιπορίαν», καθ' ἃ συνεφωνήθη μετὰ τοῦ πάπα Μαρτίνου². Οὕτω δ' ἡ σύνοδος φαίνεται τὴν περὶ ἐπιστροφῆς τῶν Ἑλλήνων φροντίδα ἀνατιθεῖσα εἰς τὸν πάπαν, μὴ θέλουσα αὐτῇ ν' ἀσχοληθῇ περὶ τὸ ζήτημα τοῦτο.

15. Ἐν τούτοις ὁ Εὐγένιος ἐξεληθὼν τέλος νικητῆς ἐκ τῆς πρὸς τοὺς Colonna πάλης καὶ βλέπων τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ μεταφέροντας τὸ πεδῖον τοῦ πρὸς αὐτὸν ἀγῶνος εἰς τὴν Βασιλείαν, ὅπου ἤδη εἶχεν ἀπέλθῃ ὁ προσωπικὸς αὐτοῦ πολέμιος Domenico Capranica μετὰ τοῦ γραμματέως αὐτοῦ Αἰνείου Σιλβίου Piccolomini (τοῦ μέλλοντος πάπα Πίου τοῦ β.)³, διὰ βούλλης αὐτοῦ ἀπὸ 12 Νοεμβρίου 1431 διέταξε τὴν διάλυσιν τῆς ἐν Βασιλείᾳ συνόδου καὶ τὴν σύγκλησιν νέας οἰκουμενικῆς συνόδου ἐν Βονωνίᾳ τῆς Ἰταλίας. Μεταξὺ δὲ τῶν λόγων, οὓς ὁ πάπας προέβαλλε διὰ τὴν διάλυσιν ταύτην, φέρεται καὶ τὸ ἀκατάλληλον τοῦ τόπου διὰ τοὺς παρασκευαζομένους πρὸς ἔνωσιν μετὰ τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας Ἕλληνας, οἵτινες, συνφθὰ ταῖς μετὰ τοῦ Μαρτίνου συμφωνίαις, ἀποστείλαντες πρὸ μικροῦ πρέσβυν ἤξιωσαν σὺν ἄλλοις ἵνα ἢ πρὸς ἔνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν σύνοδος συνέλθῃ ἐν Ρώμῃ ἢ ἐν Ἀγκῶνι ἢ ἐν Βονωνίᾳ⁴. «Διὰ ταῦτα καὶ ἐπειδὴ ἐν ἀπάσῃ τῇ

1. Palacky : Monumenta Concil. Generalium saec. XV t. I p. 120. Ἡ ἀπόφασις ἐλήφθη ἐπὶ συνόδου τῇ 28 Σεπτ. 1431.

2. Haller Concilium Basileense t. II p. 560.

3. Βλ. τὴν ἐκθεσιν τοῦ Σιλβίου παρὰ Cesconi doc. No 19 p. 46.

4. Cesconi doc. No 8 p 23· 34. «Ἐπὶ πάντα ταῦτα, ἃ ἐν νῷ ἔχομεν, ἐπειδὴ διὰ τινος συμφωνίας περὶ ἐνώσεως καὶ ἐπιστροφῆς τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας μετὰ τῆς Ρωμαϊκῆς καὶ Οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας ὑπεργόμενας καὶ διεξαχθείσας μετὰ αὐτοῦ τοῦ ἡμετέρου προκατόχου καὶ τῶν τῆς Ἁγίας Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας καρδινάλιων, ἐν οἷς τότε συγκατηριθμήμεθα, καὶ πρεσβευτῶν τοῦ φιλιτάτου ἐν Χριστῷ υἱοῦ Ἰωάννου Παλαιολόγου ἐπιφανοῦς τῆς

Χριστιανικῇ πολιτείᾳ οὐδὲν ἀγιώτερον οὐδὲν εὐκρίτερον νὰ εἶναι δύναται ἢ νὰ ἴδωμεν τὴν ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν, τὴν διὰ τοσούτων ἀγίων καὶ ἐνδόξων ἀνδρῶν περιδοξόν ποτε, ἀπορρίψασαν τὰς πλάνας καὶ ἐπιπερσομένην εἰς τὸν τύπον τῆς Ῥωμαϊκῆς καὶ καθολικῆς Ἐκκλησίας» ἐκρίθη ἀναγκαῖον νὰ συγκληθῆ ἡ σύνοδος εἰς τὴν Βονωνίαν. Αὐθημερὸν δὲ γράφων καὶ πρὸς τὸν πρόεδρον τῆς συνόδου Καισαρίνη καὶ τὰ αὐτὰ ἀναγράφων ὡς ἐπιχειρήματα τῆς διαλύσεως τῆς συνόδου προστίθισιν ὅτι ὁ ἀπεσταλμένος τοῦ Παλαιολόγου, ἀνήγγειλεν ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ καὶ ὁ πατριάρχης πρόκειται ἄλλους ν' ἀποστείλωσι πρέσβεις μετ' ἀπολύτου πληρεξουσιότητος, οἵτινες ἐκ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ ἐνδεδειγμένων πόλεων μίαν τινά, ἰδίᾳ τὴν Βονωνίαν, θὰ δεχθῶσι καθ' ἃ εἰς τὸν προκάτοχον ἡμῶν πρὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἀνεκοινώσαντο»¹.

16. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω πρόδηλον καθίσταται, ὅτι οἱ περὶ τὸν Ἰάγαριν πρέσβεις δὲν εἶδον μέχρι τοῦ τέλους τοῦ 1431 τὸν Εὐγένιον, ὅστις καὶ διὰ τὰς πρὸς τὸν Μαρτίνον συμφωνίας καὶ πρὸς ἐξουδετέρωσιν τῆς ἐν Βασιλείᾳ δυσμενῶς πρὸς αὐτὸν διακαιμένης συνόδου ἐνέμενεν εἰς τὴν σύγκλησιν τῆς ἐνωτικῆς συνόδου ἐν Ἰταλίᾳ. Περὶ τὰς ἀρχὰς ὅμως τοῦ 1432, ὅτε ἐφαίνετο ἔτι θριαμβεύων ὁ πάπας, οἱ περὶ τὸν Ἰάγαριν προσήλθον πρὸς αὐτὸν καὶ ἀνεκοίνωσαν τὰ τῆς αὐτῶν ἀποστολῆς. Ἡ ὑποδοχὴ τοῦ Εὐγενίου ἦτο δι' αὐτοὺς ἀπροσδόκητος. Ἀποκρινόμενος εἰς τὴν προσφώνησιν αὐτῶν ἐπὶ τῇ ἀναρρήσει εἰς τὸν θρόνον καὶ εἰς τὴν ἐπακολουθήσασαν δῆλωσιν ὅτι ἦλθον διὰ τὴν ὑπόθεσιν τῆς ἐνωτικῆς συνόδου, ἀντὶ παντὸς ἄλλου ἠρώτησεν αὐτοὺς ἂν ὁ βασιλεὺς ἀπέδωκε τὰς πρὸ τινος ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Κωνσταντίνου καταληφθείσας Πάτρας, διοικουμένας ὑπὸ τοῦ λατινοῦ ἀρχιεπισκόπου Πανδούλφου

Κπόλεως αὐτοκράτορος καὶ τοῦ σεβασμίου ἀδελφοῦ ἡμῶν Ἰωσήφ, παρ' Ἑλλησι πατριάρχου Κπόλεως, αὐτοὶ αὐτοκράτωρ καὶ πατριάρχης κατὰ ταύτας τὰς ἡμέρας ἴδιον πρέσβην πρὸς ἡμᾶς καὶ τοὺς εἰρημένους ἀδελφούς ἡμῶν παρέπεμψαν, ἐξαιτούμενοι ἐκ τῶν διαπραγματεύσεων ἐκείνων ὑπὲρ τῆς εἰρημένης ἐνώσεως καὶ ἐπιστροφῆς ἵνα, ὡσπερ μετὰ τοῦ ἡμετέρου προκοτόχου καὶ τῶν ἀδελφῶν (καρδιναλίων) συνέβηεντο, ἀξιώσωμεν ἐπιτελέσαι καὶ οἰκουμενικὴν σύνοδον ἐν τόπῳ ὁμοδίῳ αὐτοὺς ποιήσωμεν συνελθεῖν, ἐξαιτούμενοι· ἔτι καὶ τὰς ὑπεσχημένας δαπάνας καὶ ἄλλα συνδῶν ταῖς εἰρημέναις συμφωνίαις αὐτοῖς ὑπεσχημένα.., μεθ' ὧν Ἑλλήνων τότε ὤρισθησαν ἡ Ρώμη, ἡ Ἀγκῶν καὶ ἡ Βονωνία. ἡμεῖς εἰς τὴν πόλιν Βονωνίαν φήθημεν προσφορώτερον συγκαλέσαι».

Malatesta¹· μαθὼν δὲ ὅτι δὲν ἔγινε τοῦτο ἀποτόμως πάλιν ἠρώτησε : « Πῶς οὖν ἤλθετε ζητεῖν με σύνοδον κατέχοντος τοῦ βασιλέως τὴν Πάτραν »; Οἱ πρέσβεις διὰ τοῦ Μ. Πρωτοσυγγέλλου Ιερομονάχου Ἰωσήφ τοῦ Βλανδιτέρου² ἀπεκρίναντο ὅτι αὐτοὶ ἀπεστάλησαν « οὐχὶ περὶ μερικῶν ζητημάτων, ἀλλὰ περὶ τοῦ καθολικοῦ ζητήματος, τοῦ διελόντος τὴν Ἐκκλησίαν· εἰ γοῦν τῇ Θεοῦ χάριτι καὶ φιλανθρωπία, διὰ τῆς ἐπιμελείας τε καὶ οἰκονομίας καὶ συνεργείας καὶ συνδρομῆς τοῦ βασιλέως τοῦ ἁγίου καὶ τοῦ δεσπότου μου τοῦ Πατριάρχου τοῦ ἁγίου, διορθωθῆ τὸ καθολικὸν ζήτημα, εὐκόλα διορθωθήσονται καὶ τὰ μερικὰ τῇ τοῦ Θεοῦ βοήθειᾳ· διὰ τοῦτο παρακαλοῦμεν ἵνα τό γε νῦν ἔχον ἴσταται τὸ μερικὸν ἐν σιωπῇ, ὀρίσης δὲ εἴ τι ἔχεις θέλημα πρὸς τὸ καθολικόν»³. Μετὰ τὴν πρώτην ταύτην συνάντησιν οἱ πρέσβεις παρέμειναν ἔτι ἐν Ρώμῃ πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς ἀνατεθείσης εἰς αὐτοὺς ἐντολῆς, ἰδόντες καὶ πάλιν τὸν Εὐγένιον καὶ τοὺς καρδινάλιους. Ἡ γενικὴ ἐντύπωσις, ἣν ἀπεκόμισαν ἐκ τῶν μετὰ τοῦ νέου πάπα συνεννοήσεων, ἦτο ὅτι «ἀμυδρῶς πως καὶ ἄκριως δακτύλοις ἤπτετο τῶν πρὸς τὴν σύνοδον ἀνηκόντων»⁴. Ἀντιληφθέντες ὅμως τοῦ ἀρξαμένου μεταξὺ Ρώμης καὶ Βασιλείας ἀνταγωνισμοῦ καὶ βλέποντες τὴν ἐν Γερμανίᾳ κατάστασιν ἀνώμαλον, ὡς ἐκ τῶν Οὐσιτικῶν ταραχῶν, ἐξ ὧν καὶ τοῦ Σιγισμούνδου ἡ θέσις ἀπέβαινε δυσχερής⁵, οἱ περὶ τὸν Ἰάγαριν πρέσβεις παρέτειναν τὴν ἐν Ἰταλίᾳ παραμονὴν αὐτῶν μέχρις οὗ διασάφηνισθῆ ἡ κατάστασις· εἰς τοῦτο δ' ἔπειθεν αὐτοὺς καὶ ἡ πρὸ πολλοῦ ἀγγελθεῖσα καὶ ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἀναμενομένη κἀθοδος εἰς Ἰταλίαν τοῦ Σιγισμούνδου ἵνα στεφθῆ αὐτοκράτωρ ἐν Ρώμῃ. Ἐγένετο δὲ τοῦτο περὶ τὰ τέλη Μαΐου τοῦ 1433 ἐν μέσῳ μεγαλοπρεπῶν τελετῶν. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ οἱ Ἕλληνες πρέσβεις παρέστησαν καὶ πάλιν πρὸ τοῦ πάπα παρόντος καὶ τοῦ Σιγισμούνδου· ἀγνωστον εἶνε ἂν ἡ ἀκρόασις αὕτη παρεσκευάσθη ὑπὸ τοῦ Εὐγενίου ἢ ἐγένετο τῇ αἰτήσει αὐτῶν τῶν πρέσβεων. Κατὰ τὰ ἤδη εἰρημένα ἀνεκοινώθη πάλιν ἡ ἐπιθυμία τῶν ἐν

1. Φραντζῆ, Ἱστορ. II, 8, 135-152. Τὰς περὶ τούτου ἐνεργείας Μαρτίνου τοῦ Ε' βλ. παρὰ Zhishman p. 10.

2. Συρόπουλ. II, 19, 15-16. Οὗτος ἔτι λαϊκὸς ὢν συνώδευσε τῷ Εὐδαιμονοϊκῶν πρὸς τὸν Μαρτίνον ἄλλοτε, II, 8, 6.

3. Συρόπουλ. αὐτόθι.

4. Συρόπουλ. II, 19, 16.

5. E. Denis : La Bohème et la Hongrie ἐν Lavisse Rambaud Histoire Générale III p, 683. 686-696.

Βυζαντίῳ περὶ συγκλήσεως συνόδου οἰκουμενικῆς ἐν τινι τῶν ἰταλικῶν πόλεων, τοῦ πάπα ἀναλαμβάνοντος τὰς δαπάνας τοῦ πλοῦ καὶ τῆς οὐκαθε ἐπιστροφῆς τῶν ἑλλήνων καὶ τὴν ἀποστολὴν βοηθείας στρατιωτικῆς πρὸς φρούρησιν τῆς πόλεως. Τὰ κατὰ τὴν ἀκρόασιν ταύτην ἐκτίθησιν αὐτὸς ὁ Εὐγένιος ἐν τῇ πρὸς τοὺς πατέρας τῆς ἐν Βασιλείᾳ συνόδου ἐπιστολῇ αὐτοῦ τὴν 15 Νοεμβρίου 1434, ἐν ᾧ ἱστορικῶς ἀναγράφων τὴν πορείαν τῶν περὶ ἐνώσεως συνεννοήσεων αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἑλληνας ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Μαρτίνου ἐπιλέγει: «Πάλιν μετὰ τὴν εἰς τὸ ὕψος τῆς ἀποστολικῆς ἀρχῆς ἀνάρρησιν ἡμῶν ἀνανεοῦντες ταῦτα, ἵνα τᾶλλα παραλίπωμεν, πέρουσι πολλὰ ἐπραγματεύθημεν μετὰ τῶν πρέσβων τῶν εἰρημένων αὐτοκράτορος καὶ πατριάρχου, ἐλθόντων πρὸς ἡμᾶς εἰς Ρώμην.. παρόντος καὶ τοῦ φιλάτου ἡμῖν ἐν Χριστῷ υἱοῦ Σιγισμούνδου ἀεὶ ἀυγούστου αὐτοκράτορος Ρωμαίων. Καὶ ἐπειδὴ οἱ πρέσβεις ἐκείνοι ἐφαίνοντο ἐν τούτῳ ἐνιστάμενοι, ἵνα δῆλα δὴ ἐν τῇ πόλει Ἄγκωνι συνέλθωσιν οἱ ἐπίσκοποι καὶ ἄλλοι πολυάριθμοι ἐξ ἑκατέρας τῶν Ἐκκλησιῶν, σὺν οἷς παρέσται καὶ ὁ εἰρημένος αὐτοκράτωρ τῶν Ἑλλήνων, ἡμεῖς δ' ἐγινώσκομεν τὸ ἔργον τοῦτο, ὡς προυτείνετο, ἀπαιτήσον μεγίστας δαπάνας καὶ ἀνυπερβλήτους δυσχερείας καὶ ἄκαρπον ἴσως ἐσόμενον, οὐδὲν τότε μετ' αὐτῶν συνεπεράναμεν»¹. Ὁ ἀνωτέρω παρατεθεὶς ὑπὸ Συροπούλου χαρακτηρισμὸς τῶν πρὸς σύγκλησιν τῆς συνόδου διαθέσεων τοῦ Εὐγενίου, ὃν διετύπωσαν οἱ ἑλληνας πρέσβεις, οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ ἀπήχησις τῶν λόγων τούτων τοῦ πάπ. Εὐρισκόμενος ἀπὸ τινος μεταξὺ σφύρας καὶ ἄκμονος, τὴν μὲν σύνοδον μὴ κατορθώσας νὰ διαλύσῃ ἀλλὰ μᾶλλον ἐξεγείρας καθ' ἑαυτοῦ², ὑπὸ δὲ τοῦ Σιγισμούνδου πιεζόμενος νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸ τῆς συνόδου, ἠδύνατο ὁ Εὐγένιος νὰ σταθμίσῃ τὰς πιθανὰς ἀπόψεις ἐνωτικῆς μετὰ τῶν Ἑλλήνων συνόδου, ὑφ' οὓς μάλιστα ὄρους ἐνόουν ταύτην οἱ ἐν Κπόλει. Ἦδη ὁ Καισαρίνη ἐν μακρᾷ ἐπιστολῇ ἀπὸ τοῦ Ἰανουαρίου 1432 ἀποκρινόμενος ἐκ Βασιλείας εἰς τὴν περὶ διαλύσεως τῆς συνόδου βούλλαν ὑπεδείκνυεν εἰς τὸν πάπαν τὸ ἥμισυ πειστικὸν τοῦ ἀπὸ τῆς μελλούσης ἐνωτικῆς συνόδου ἐπιχειρήματος αὐτοῦ. Κατὰ

1. Cesconi doc. 42 p. 116.

2. Ἦδη ἐν τῇ β' συνεδρίᾳ αὐτῆς (15 Φεβρ. 1432) ἡ Σύνοδος ἐκήρυξεν ὡς μὴ ἀπαραίτητον τὴν συγκατάθεσιν τοῦ πάπα διὰ τὸ κῦρος τῆς Οἰκ. σ νόδου, ὡς λαμβανούσης τοῦτο ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ, τὸν δὲ πάπαν, ἂν μὴ δέχηται τὰς ἀποφάσεις τοιαύτης συνόδου, ὑποκείμενον εἰς ὠρισμένας ἐκκλησιαστικὰς ποινάς. Hefele XI, p. 203-206.

τὸν καρδιάλιον ἢ ἀμφίβολος μετὰ τῶν Ἑλλήνων ἔνωσις δὲν ἔπρεπε νὰ θεωρηθῆ σπουδαιότερα τῆς ἀρσεως τῆς ἀφέσεως τῶν Οὐσιτῶν καὶ ὅπως ποτ' ἂν ἢ ἔπρεπε ν' ἀναβληθῆ ἐπὶ ἐν ἢ ἐν καὶ ἡμῶν ἔτος μέχρις οὗ διευθετηθῆ (τὸ οὐσιτικὸν ζήτημα¹). Οἱ Ἕλληνες πρέσβεις μετὰ τὴν ἐπίσημον ταύτην ἀκρόασιν λαβόντες ἀπαντητικὰ τοῦ πάπα γράμματα ἀπῆλθον ἐκ Ρώμης.

17. Κατὰ τὴν μακρὰν ὁμως ταύτην διάρκειαν τῆς περὶ τὸν Ἰάγαρον ἐν Ἰταλίᾳ πρεσβείας, εἰς τὰς μεταξὺ Ρώμης καὶ Κ[πόλεως] διαπραγματεύσεις ἐπῆλθε σπουδαία μεταβολὴ διὰ τῆς εἰς αὐτὰς ἀμέσου παρεμβάσεως τῶν ἐν Βασιλείᾳ. Ὁ Συρόπουλος, μετὰ τὴν ἀναγραφὴν τῆς ἐπανόδου τῆς πρὸς τὸν πάπαν πρεσβείας, ἐπάγεται: «ἐν δὲ τῷ ἀπέρχεσθαι τοὺς δηλωθέντας πρέσβεις πρὸς τὸν Εὐγένιον, μαθόντες τοῦτο οἱ ἐν τῇ συνόδῳ τῆς Βασιλείας ἔστειλαν πρέσβεις ἐνταῦθα καὶ ἐζήτησαν γενέσθαι τὴν κατασκευαζομένην σύνοδον μετ' αὐτῶν .. Οἱ δὲ πρέσβεις ἦσαν ὁ τε ἐπίσκοπος Σουδένης καὶ ἕτερος μετ' αὐτοῦ διδάσκαλος ὁ Ἀλμπέρτος»². Ἐκ δὲ τῶν Πρακτικῶν τῆς ἐν Βασιλείᾳ συνόδου τὰ πράγματα συμπληροῦνται ὡς ἑξῆς. Ἀπὸ τῆς 28 Σεπτεμβρίου ἤδη τοῦ 1431 ἐν Βασιλείᾳ ἐγένετο σκέψις, ἵνα πλὴν τῶν Βοημῶν (Οὐσιτῶν) κληθῶσιν εἰς τὴν σύνοδον καὶ οἱ Ἕλληνες καὶ ὁ τῆς Πολωνίας ἡγεμῶν³. ἄλλ' ἢ ἀνώμαλος ἐν Βοημίᾳ πολιτικὴ κατάστασις, ὡς ἐκ τῆς ἐπιχειρήσεως ὅλης σταυροφορίας κατὰ τῶν Οὐσιτῶν, καὶ ἡ ἐχθρική πρὸς τὴν σύνοδον στάσις τοῦ Εὐγενίου ἔτρεψε τὴν προσοχὴν τῶν ἐν Βασιλείᾳ περὶ ἄλλα καὶ ἰδίᾳ περὶ τὴν ἐξασφάλισιν τοῦ κύρους τῆς συνόδου κατὰ τῶν ῥαδιουργῶν τοῦ πάπα, διὰ τῆς πρὸς αὐτὴν προσελκύσεως τῶν ἡγεμόνων καὶ τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης. Κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1432 ἐπέτυχεν ἡ σύνοδος ἵνα οἱ Βοημοὶ ἀποστείλωσιν εἰς Βασιλείαν πρέσβεις πρὸς ἔναρξιν διαπραγματεύσεων περὶ ἐμφανίσεως αὐτῶν πρὸ τῆς συνόδου καὶ συζητήσεως περὶ τῶν δογματικῶν αὐτῶν διαφορῶν. Οἱ πρέσβεις οὗτοι παραστάντες ἐν τῇ συνεδρίᾳ τῆς 10 Ὀκτωβρίου 1432 πλὴν τῶν ἄλλων αὐτῶν αἰτημάτων ἀπήτησαν καὶ «ἵνα ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία κληθῆ εἰς ἀκρόασιν αὐτῶν»⁴. Τοῦτο ἦτο

1. Ἡ ἐπιστολὴ διεσώθη παρὰ Aenea Sylvio opera ed. 1564 Basileae p. 64 καὶ περιληπτικῶς παρὰ Hefele αὐτ. 194-200.

2. Συρόπουλ. II, 20,17.

3. Palacky ἐνθ' ἀνωτ. tom. I p. 107-113.

4. Palacky αὐτ. p. 247-251: «Ut Ecclesia Orientalis citaretur et vocaretur ad ipsorum audientiam».

ἡ σπουδαιότατη αἰτία ὅπως ἡ σύνοδος μεταβάλῃ τὰς μέχρι τοῦδε διαθέσεις αὐτῆς ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς ἐνώσεως τῶν Ἑλλήνων. Μετὰ τὴν πρὸ ἐνὸς ἔτους ἀνάθεσιν εἰς τὸν πάπαν τῆς λύσεως αὐτοῦ, οἱ ἐν Βασιλείᾳ ἀπᾶς ἔτι ἠσχολήθησαν περὶ αὐτὸ πρὸ διμήνου, ὅτε ὁ Εὐγένιος ἀπέστειλε πρὸς αὐτοὺς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Τάραντος Ἰωάννην, τὸν ἐπ. Μαγελόνης καὶ τὸν γνωστὸν ἐπ. Ρόδου Ἀνδρέαν, ὅπως υπεραπολογηθῶσιν αὐτοῦ ἐπὶ τῇ μέχρι τοῦδε διαγωγῇ καὶ προτείνωσιν ὅρους οὐνενοήσεως. Τὴν 22 Αὐγούστου ὁ Ἀνδρέας διὰ θερμοῦ ὑπὲρ τοῦ πάπα λόγου, πλὴν ἄλλων ἐπιχειρημάτων, προσήγαγε καὶ τὸ τῆς ἐπιθυμητῆς ἐνώσεως τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες παρὰ πᾶσαν τὴν θερμὴν ἐπιθυμίαν αὐτῶν πρὸς ἔνωσιν, ὡς τοῦτο, λέγει, ἀπέδειξαν διὰ τῶν ἐν Κωνσταντίᾳ προτάσεων αὐτῶν, θὰ ἠδυνάτουσαν νὰ προσέλθωσιν εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας ὅταν βλέπωσιν αὐτὴν διηρημένην. Καὶ ὁ ἕτερος δὲ τῶν παπικῶν πρέσβειων, ὁ ἀρχιεπ. Τάραντος, μετὰ 4 ἡμέρας τοὺς Ἑλληνας ἔφραεν ὡς ἐπιχειρημα τοῦ ἀκαταλλήλου τῆς Βασιλείας, ὡς ἔδρας τῆς ἐνωικῆς συνόδου¹. Ἀποκρινόμενοι εἰς τὰ ἐπιχειρήματα ταῦτα οἱ πατέρες τῆς συνόδου τῇ 3 Σεπτεμβρίου, περὶ τῶν Ἑλλήνων παρτήρησαν ὅτι οὐχ ἦττον τοῦ πάπα εἰς αὐτοὺς εἶνε ἐπιθυμητὴ ἡ ἔνωσις τῶν Ἑλλήνων, ἀλλ' ὅτι ἀκροβῶς ἡ τοῦ Εὐγενίου ἀξίωσις νὰ διαλύῃ κατὰ τὸ δοκοῦν τὰς οἰκουμενικὰς συνόδους θ' ἀπομακρύνῃ τοὺς Ἑλληνας ἀπὸ τῆς συμμετοχῆς εἰς οἶαν δήποτε οἰκουμενικὴν σύνοδον ἐκ φόβου ὅτι θὰ ἔβλεπον αὐτὴν διαλυομένην. Δὲν δύναται δέ, προσέθησαν, ἡ βασιλεία νὰ εἶνε ὀλιγώτερον κατάλληλος τῆς Λατίνων καὶ τῆς Κωνσταντίας, ὅπου ἐν τούτοις οἱ Ἑλληνες εἶχον προσέλθει. Βλέποντες οὕτως οἱ ἐν Βασιλείᾳ τὸν Εὐγένιον ὀχυροῦμενον ὀπισθεν τοῦ ἐπιχειρήματος τῆς μετὰ τῶν Ἑλλήνων ἐνώσεως καὶ θέλοντες ν' ἀφαιρέσωσιν αὐτὸν καὶ τὴν πρόφασιν ταύτην, προθύμως συνήνεσαν εἰς τὴν ἀξίωσιν τῶν Βασιλιανῶν ἵνα κληθῇ εἰς Βασιλείαν καὶ ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία. Τῇ 2 Ἰανουαρίου τοῦ ἐπομένου 1433 ἔτους ἡ σύνοδος ἀπεφάσισε ν' ἀποστείλῃ εἰς Κ)πολιν πρεσβείαν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον², τῇ δὲ 9 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἐξέλεξαν ὡς πρέσβεις τὸν ἐπίσκοπον τῆς ἐν Κρήτῃ Σούδας³ Ἀιτώνιον, ἐκ Πέρα τῆς Κ)πό-

1. Hefele XI p. 232.

2. Haller: Concilium Basileense t. II, 302. Ἡ πρεσβεία ἀνεχώρησε περὶ τὰ τέλη Ἰανουαρίου 1433.

3. Αὐτόθι, οὐχὶ δὲ Σούδας ὡς ἀνακριβῶς ἔγραψεν ὁ Hefele XI, 298.

λεως καταγόμενον και ἔξαιρετικῶς γενειῶντα¹, και τὸν αὐγουστινιανὸν μοναχὸν λουβαρδὸν Ἀλβέρτον de Crispis, διδάσκαλον τῆς θεολογίας².

οὔτοι ἐλθόντες εἰς Κ)πολιν παρέστησαν εἰς τε τὸν βασιλέα και τὸν πατριάρχην τὰ κατὰ τὴν σύνοδον τῆς Βασιλείας, χωρὶς ν' ἀποκρύψωσι τὴν μεταξὺ αὐτῆς και τοῦ πάπα ὑπάρχουσαν διάστασιν—τὸ πρᾶγμα ἄλλως ἦτο πρὸ πολλοῦ γνωστὸν ἐν Ἀνατολῇ—ἐπειθον ὁμως αὐτοῦς ὅτι ἡ ὑπεροχὴ τῆς συνόδου ἦτο ἀναμφισβήτητος· διότι αὕτη ὑπεστηρίζετο ὑπὸ τῶν πλείστων και ἰσχυροτάτων ἡγεμόνων και μάλιστα ὑπὸ τοῦ Σιγισμούνδου, ὅτι δ' ὡς ἐκ τούτου ἡ σύνοδος μᾶλλον ἢ ὁ πάπας ἠδύνατο νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν προσδοκωμένην ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ὑπὲρ τῆς Κ)πόλεως βοήθειαν³. Οἱ ἐν Κ)πόλει ἄσμενοι ἐδέχθησαν τὴν πρότασιν τῶν ἐν Βασιλείᾳ, πεισθέντες περὶ τῆς σπουδαιότητος τῆς συνόδου, ἰδίᾳ διὰ τὰς πολιτικὰς ἀπ' αὐτῆς προσδοκίας· διὰ τοῦτο, μὴ ἀναμείναντες τὴν ἐπάνοδον τῶν περὶ τὸν Ἰάγαριν πέμπουσι τρεῖς ἀπεσταλμένους πρὸς τὴν Σύνοδον μετὰ πληρεξουσιότητος και ἰδιαιτέρων τοῦ Παλαιολόγου ὀδηγιῶν. Ἀπετέλεσαν δὲ τὴν πρεσβείαν ὁ συγγενὴς τοῦ βασιλέως μέγας στρατοπεδάρχης Δημήτριος ὁ Παλαιολόγος⁴, ὁ γαμβρὸς τούτου Ἰωάννης ὁ Δισύπατος και ὁ ἡγούμενος τῆς μονῆς τοῦ ἁγ. Δημητρίου ἱερομόναχος Ἰσίδωρος, ὁ βραδύτερον γενόμενος μητροπολίτης

1. Κατὰ τὴν παρὰ **Haller**, ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 821 ἐκθεσιν τοῦ Ἰωάννου ἐκ Ραγούσας, οἱ ἐκλεγέντες πρέσβεις ἔλαβον παρὰ τῆς Συνόδου τὴν ἀδειαν *pritate barba graecam ad motum graecorum*.

2. **Haller** αὐτόθι σ. 310. **Συρόπουλ.** II, 21, 17.

3. **Συρόπουλ.** II, 21, 17 «καὶ ἐδειξαν ὅπως ἡ ἐν Βασιλείᾳ σύνοδος ἔχει τὸ κράτος και τὴν ἰσχὴν πλεον τοῦ πάπα και κρείττον ἢ ἐκεῖνος πράξει αὕτη τὰ περὶ τῆς ἐνώσεως και οἱ πλείους και κρείττονες τῶν ῥηγῶν τῇ Συνόδῳ πρόσκεινται τε και πείθονται, πρὸ πάντων ὁ βασιλεὺς τῶν Ἀλλαμανῶν Σιγισμούνδος, κἀκεῖθεν γενήσεται μᾶλλον ἢ ὑπὲρ τῶν Γραικῶν ἀρετὴ βοήθειο». Ταῦτα πληρέστατα ἐπιβεβαιοῦνται ἐκ τῶν παρὰ τῷ Ἰω. ἐκ Ραγούσης ἐν πλάττει φερομένων ὀδηγιῶν τῆς Συνόδου πρὸς τοὺς ἀπερχομένους εἰς Κ)πολιν πρέσβεις, οἵτινες ἄφειλον ὀπόθεν διήρχοντο νὰ πείθωσι και τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς και τοὺς πολιτικοὺς ἀρχοντας περὶ τῆς ὑπεροχῆς τῆς Συνόδου, ὑποστηριζομένης ὑπὸ πάντων τῶν ἡγεμόνων και λαῶν, ὅτι ἡ ὑπὸ τοῦ πάπα διάλυσις τῆς Συνόδου εἶνε ἀκυρος ὡς παραβιάζουσα τὸ διάταγμα *Frequens* τῆς ἐν Κωνσταντίας συνόδου κτλ. **Haller** αὐτόθι σ. 331—364.

4. Ἐν τοῖς παρὰ **Cecconi** ἐγγράφοις (doc. No 14 p. 37 No 15 p. 38. No 30 p. 38) φέρει και τὸ ἐπίθετον *Methotides*, τὸ δ' ἀληθὲς *Μετοχίτης* ὡς και ἐθρῶσκειται εἰς τὰ ἐπὶ τούτῳ διαπιστευτήρια γράμματα τοῦ Παλαιολόγου τῆς 11 Νοεμβρίου 1433 ἐκδεδομένα παρὰ **Theiner Monumenta spectantia ad unionem etc.** p. 44 Βιέννη 1872.

Ρωσίας καὶ καρδινάλιος. Ἐν τῇ συλλογῇ τῶν Πρακτικῶν τῆς ἐν Βασιλείᾳ συνόδου ἐδημοσιεύθη ἡ λατινικὴ μετάφρασις τοῦ πληροξουσίου ἐγγράφου τοῦ Ἰωάννου Παλαιολόγου πρὸς τοὺς πρέσβεις ἀπὸ 11 Νοεμβρίου 1433¹ καὶ ἐπιστολὴ τοῦ πατρ. Ἰωσήφ πρὸς τὴν σύνοδον, ἐν ἣ ὁὗτος δηλῶν ὅτι μετ' ἀφάτου χροῆς ἔλαβε τὰ γράμματα τῆς Συνόδου, τὰ ἀνακοινώσαντα αὐτῷ τὸν θεοφιλῆ αὐτῆς σκοπὸν, ὑπὲρ οὗ καὶ αὐτὸς πολλάκις ἔγραψε καὶ πρέσβεις ἀπέστειλε πρὸς τὴν Ρωμαϊκὴν Ἐκκλησίαν, προστίθηναι ὅτι ἀξιοὶ ἵνα συνέλθῃ «σύνοδος οἰκουμενικὴ, παρισταμένων πάντων τῶν ὀφειλόντων παρεῖναι προσώπων, κατὰ τὴν παλαιὰν τάξιν καὶ συνήθειαν, καὶ ἵνα ἡ τοιαύτη σύνοδος γένηται κανονικὴ, ἐλευθέρη, ἀπαραβίαστος καὶ ἀπ' ὧς κατὰ τὸν τύπον τῶν παλαιῶν οἰκουμενικῶν συνόδων, καὶ ὅτι ἂν, θεοῦ διδόντος, ἐν τοιαύτῃ συνόδῳ ὁμοψύχως καὶ ὁμοφώνως συμπερανθῇ τοῦτο κυρωθῇ ἀναμφιβόλως καὶ ἄνευ τινὸς μέμψεως»². Ὁμοίαν ἐπιστολὴν ἔγραψε καὶ ὁ Παλαιολόγος πρὸς τὴν Σύνοδον καὶ ἑτέραν πρὸς τὸν Σιγισμουῦνδον, ἀξιῶν ἵνα καὶ οὗτος βοηθήσῃ τὸ ἔργον τῆς ἐνώσεως³. Καὶ ἀπῆλθον μὲν κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1433 οἱ Ἕλληνας πρέσβεις μετὰ τῶν ἐπιστροφόντων συνοδικῶν ἀπεσταλμένων, ἀλλὰ καταληφθέντες ὑπὸ δεινοῦ ἐν τῷ Εὐξείνῳ χειμῶνος ἐπανέκαμψαν εἰς Κ]πολιν· ἀσφασισθὴ δὲ ἵνα ὁ μὲν ἐπ. Αἰτώνιος προαπέλθῃ εἰς Βασιλείαν ἵν' ἀναγγεῖλῃ τὸ ἀποιέλεσμα τῆς πρεσβείας, βραδύτερον δὲ ν' ἀκολουθήσωσι καὶ οἱ περὶ τὸν στρατοπεδάρχην μετὰ τοῦ de Crispis⁴. Πράγματι δὲ περὶ τὰ μέσα Ἰανουαρίου 1434 οὗτοι πάλιν διὰ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ καὶ πολλὰ παθόντες καθ' ὁδὸν καὶ ληστευθέντες ἐν Οὐγγαρίᾳ ἔφθασαν τὴν 24 ἰουνίου εἰς Οὐλμαν, ἐνθα διέτριβε

1. Χειρόγραφος εὑρεταὶ ἐν κώδ. Βατικανῷ Regio No 1017 p. 357 καὶ Palatino No 597 p. 51 καὶ ἐν τῷ Φλωρεντίῳ Λαυρεντιανῷ κώδ. Strozzano No 33 p. 98. Ἐξεδόθη δ' ἐν τοῖς Πρακτικοῖς τῆς Συνόδου, συνεδρ. 16, καὶ παρὰ Cœccconi doc. No 15 p. 38. Τὸ δ' ἑλληνικὸν πρωτότυπον ἐξέδωκεν ὁ Theiner ἐν Monumenta spectantia ad unionem Ecclesiarum p. 44.

2. Χρονολογεῖται ἀπὸ 15 Ὀκτωβρίου 1433. Χειρόγραφος εὑρεταὶ ἐνθ' ἀνωτέρω· ἐξεδόθη δὲ παρὰ Cœccconi doc. No 14 p. 36.

3. Παρὰ Cœccconi doc. No 16 p. 38. Περὶ τῆς πρὸς τὸν Σιγισμουῦνδον ἐπιστολῆς γράφει αὐτὸς οὗτος ἀποκρινόμενος πρὸς τὸν Παλαιολόγον περὶ τὰ τέλη Σεπτεμβρίου 1434 «Vestra fraternitas per venerandos ambassiatores vestros, ad Sacrum Concilium missos, nobis super ea materia scripsit. (Cœccconi doc. No 33 p. 100—101).

4. Cœccconi doc. No 16 p. 39—40 Πρβλ. ταῦτα ἐπιβεβαιούμενα ὑπὸ τοῦ Καισαρίνη· αὐτόθι doc. No 28 p. 73—74.

“ ΘΕΟΛΟΓΙΑ ”, ΤΟΜ. Β', 1924.

τότε ὁ Σιγισμοῦνδος, πρὸς ὃν ἐπέδωκαν τὰ γράμματα τοῦ βασιλέως, ἐκείθεν δ' ἀπήλθον εἰς Βασιλείαν περὶ τὰ τέλη Ἰουνίου ἢ τὰς ἀρχὰς Ἰουλίου¹.

18. Οἱ Ἕλληνες πρέσβεις ἐλθόντες εἰς Βασιλείαν ἐγένοντο δεκτοὶ μετὰ πολλῆς τιμῆς² καὶ ἐν πληθούσῃ συνεδρία τῆς Συνόδου προσηγορευθῆσαν ὑπὸ τοῦ προέδρου καρδ. Καισαρίνη. Ὁ λόγος αὐτοῦ ἠτορικώτατα παρεσκευασμένος περιεστράφη περὶ τὸ θέμα τῆς σπουδαιότητος τῆς ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν ὡς ἐγγύου τῆς θείας χάριτος, ὡς ἀποδείξεως τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀπαιτουμένης ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀγάπης καὶ ὡς ἀσφαλοῦς βάσεως τῆς προκοπῆς οὐ μόνον ἐν τοῖς θρησκευτικοῖς, ἀλλὰ καὶ ἐν πολιτικοῖς πράγμασι. Τὰ ἐκάστοτε ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ τῆς πίστεως παρεμβαλλόμενα ἐμπόδια κατὰ τε τὸ παρεθὸν καὶ σήμερον ἔτι οὐδένα πρέπει νὰ ταράττωσι, τοῦ Θεοῦ ἀσφαλιζοντος τὴν νίκην τῆς Ἐκκλησίας, ὡς τοῦτο ἀποδεικνύει καὶ τῆς συνόδου ταύτης ὁ θερμὸς πρὸς τὴν ἔνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν ζῆλος καὶ τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ πατριάρχου ἢ πρόθυμος ἀποδοχὴ τῆς πρὸς τοῦτο προσκλήσεως. Ἐν τῷ μακρῷ τούτῳ προσφωνητηρίῳ ὁ Καισαρίνη δεξιότατα ἀπέφυγε πᾶσαν τραχείαν ἔκφρασιν, δυναμένην νὰ προβάλῃ τὴν φιλοτιμίαν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν πρέσβων αὐτῆς. Μετὰ 4 ἡμέρας τὴν Σύνοδον προσεφώνησεν ἡ Ἑλληνικὴ πρεσβεία, ἐξ ὀνόματος τῆς ὁποίας ὠμίλησεν ὁ ἀββᾶς Ἰσιδώρος ἑλληνιστὶ ἐρμηνεύσαντος εὐθύς λατινιστὶ τοῦ ὡς διερμηνέως ἐκ Κπόλεως παρακολουθῆσαντος τὴν πρεσβείαν Aurispa. Τοῦ λόγου τοῦ Ἰσιδώρου ἔχουμεν δύο ἐκδόσεις μίαν μὲν, τὴν καὶ γνησιωτέραν, τὴν ἐν τοῖς Πρακτικοῖς τῆς Συνόδου περιληφθεῖσαν λατινικὴν αὐτοῦ μετάφρασιν³, ἑτέραν δὲ τὸ ἑλληνικὸν αὐτοῦ κείμενον, ἠλλοιωμένον βραδυτέρον ὑπ' αὐτοῦ

1. Ἐπιστολ. τοῦ de Crispis πρὸς τὴν Σύνοδον ἐξ Οὐλμης τῇ 25 Ἰουνίου 1134 παρὰ Ceccconi doc. 27 p. 64-65.

2. Mansi Acta Concilii Basiléensis t. 30 p. 835 *Συρόπουλ.* II, 23, 19 καὶ 26, 23. Εἰς Βασιλείαν οἱ πρέσβεις εἰσῆλθον τῇ 12 Ἰουλίου 1134 πρὸβλ. Haller: Concil. Basil. t. V. p. 96.

3. Χειρόγρ. ἐν τῇ Λαυρεντιανῇ βιβλιοθήκῃ, κώδ. Strozzan. 33 p. 99 καὶ ἐν τῇ Βατικανῇ κώδ. Palat. 597 p. 112. Ἐξεδόθη ὑπὸ Martène et Durand t. 8 col. 684 καὶ ἐξ. Ceccconi doc. No 29, τελευταῖον δὲ ἐν τῇ νέῃ ἐκδόσει τοῦ Mansi t. 29 col. 1244—1250 ἐκ κώδ. τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ ἁγ. Μαρκέλλου ἐν παραβολῇ πρὸς τὸν Βατικ. κώδ. 4190 fol. 81 καὶ Palat. 541.

τοῦ Ἰσιδώρου.¹ Διὰ τεχνικωτάτου ῥητορικοῦ προοιμίου ἐκαινέσας τὴν σύνοδον καὶ τὸ ἔργον αὐτῆς, ἀποβλέπον πρὸς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς εἰρήνης ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ, ὁ Ἰσιδώρος ἐξυμνεῖ διὰ μακρῶν τὴν εἰρήνην καὶ τὰ ἐξ αὐτῆς ἀγαθὰ. Τούτων ἡ Ἐκκλησία «ἐπὶ χίλια καὶ πρὸς» ἀπολαύσασα ἔτη, εἶτα διὰ λόγους, εἰς ὧν τὴν ἐκτίμησιν δὲν εἰσέρχεται ὁ ῥήτωρ, διεσπίσθη καὶ ἐκάτερον τῶν μερῶν τὸ ἑαυτοῦ ἐπεδίωξε συμφέρον· ἀλλὰ νῦν, ἐπινεύσαντος τοῦ ἁγ. Πνεύματος, συνελθὼν τὸ ἄνθος τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς εἰρήνης ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ ἐκάλεσε δ' ἰδίας πρεσβείας καὶ τὸν αὐτοκράτορα καὶ τὴν ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν, ἥτις καὶ αὐτὴ «πολλάκις ὑπὲρ τούτου ἐπρέσβευσαν», ἄγνωστον διατι «τῶν πρέσβων ἐπανελθόντων παρ' ἐκείνων πρὸς οὓς ἐπρέσβεύοντο ἀπράκτων». Ἐν τούτοις τὰ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς δὲν εἶνε ἄξια περιφρονήσεως, διότι, παρὰ πάντας τοὺς κινδύνους, τὰς ἐπιδρομὰς καὶ τὰς ἀπὸ τῶν βαρβάρων πάντοθεν περικοπὰς, ἡ Ἐκκλησία αὕτη ἐκτείνει τὴν ἀρχὴν αὐτῆς εἰς εὐρὺν κύκλον χωρῶν καὶ λαῶν, ἀπ' αὐτῆς ἐξαρωτημένων, οὓς καὶ κατ' ὄνομα ὁ ῥήτωρ ἀπαριθμεῖ. Καταπαύει δὲ τὸν λόγον ἐπικαλούμενος τὴν ζωηρὰν προθυμίαν τῶν συνέδρων ὑπὲρ τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς εἰρήνης².

1. Τὸ ἑλληνικὸν τοῦτο πρωτότυπον ἐξεδόθη δις (ἐν τῇ ἀρχῇ καὶ τῷ τέλει) ἐν τῷ Δ'. τόμῳ τῶν *Παλαιολογείων καὶ Πελοποννησιακῶν* τοῦ *Σπ. Λάμπρου* (σελ. 3—14 καὶ 324—335), ἀποδοθὲν ὑπὸ μὲν τοῦ Λάμπρου εἰς «ἀνώνυμον» καὶ «ἐν Φλωρεντίᾳ» ἐκφωνηθέν, ὑπὸ δὲ τῶν ἐκδοτῶν τῶν Καταλοῦπων αὐτοῦ πάλιν εἰς «ἀνώνυμον» (παρὰ τὸν γνωστὸν αὐτοῖς ἐκ τῆς νέας ἐκδόσεως τοῦ Mansi τίτλον *responsio praeiatorum ambassiatorum* [τῶν ἐλλήνων δηλ., ὡν ἀνωτέρω γίνεται μνησὶ] *sacro Concilio Basileensi facta*), ἀλλὰ μετὰ τῆς ἐπανορθώσεως οὗ ἐγένετο «πρὸς τὴν ἐν Βασιλεῖᾳ σύνοδον». Ὅτι οὐδὲν κοινὸν ὁ λόγος οὗτος ἔχει πρὸς τὴν ἐν Φλωρεντίᾳ σύνοδον ἀποδεικνύει καὶ ἀπλῆ αὐτοῦ ἀνάγνωσις καὶ ἄνευ τῆς κατόπιν ἐορτῆς παρατηρηθείσης ἐν τῇ ὡς σημειώσεως *Oratio ad synodum Generalis Concilii Basileensis*. Ἐναυθῆα πρόκειται περὶ διαπραγματεύσεων ἐλλήνων πρέσβων περὶ προσεχοῦς ἀφίξεως ἀντιπροσώπων τῆς Ἑλλην. Ἐκκλησίας πρὸς ἔνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν. Οὐδεμίαν μνησὶ «γίνεται πάπα, ὃς ἦν πρῶτον ἐν Φερράρᾳ καὶ Φλωρεντίᾳ, ἀλλὰ μόνον Συνόδου καὶ πατέρων καὶ «λεγάτου». Παρὰ τὴν δι.πλὴν δ' ἐκδοσιν τὸ κείμενον τοῦτο χρήζει πάντως ἐπιμελεσιέρας ἐξετάσεως καὶ ἐπανορθώσεως προφανῶν ἀνωμαλιῶν καὶ παραλείψεων ὀφειλομένων πάντως εἰς τὴν ἀντιγραφήν.

2. Ἀκριτῶς ὁ *Hefele* ἀποφαίνεται (XI, 269) περὶ τε τῆς προσφωνήσεως τοῦ *Καισαρίνη* καὶ περὶ τῆς ἀντιφωνήσεως τοῦ Ἰσιδώρου, περὶ οὗ λέγει ὅτι «ἤρξατο διὰ σειρᾶς ἰχηρῶν φράσεων, αἰτινες οὐδὲν κοινὸν εἶχον πρὸς τὸ ζήτημα, καὶ παρέστησεν εἰκόνα τοῦ μεγαλείου καὶ τῆς μεγαλοπρεπείας τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, ὅποσον ἠδύνατό τις νὰ φαντασθῇ ἔτι ἐπὶ Θεοδοσίου». Ἡ ἐβε-

Ἡ ἑκατέρωθεν ἐπιδειχθεῖσα κατὰ τὴν πρώτην συνάντησιν μετριοπάθεια, ὅπως διάφορος τῶν κατὰ τὴν πρώτην μετὰ τῶν Οὐσιτῶν συνάντησιν τῆς Συνόδου διαθέσεων, ταχέως παρεσκευάσε τὸ ἑδαφος συνεννόησεως. Ἐπιτροπὴ τῆς Συνόδου, ἐκ τοῦ προέδρου αὐτῆς Καισαρίνη, τοῦ λατ. Πατριάρχου Ἀντιοχείας καὶ πολλῶν ἐπισκόπων καὶ θεολόγων, συνήλθεν ἰδίᾳ μετὰ τῶν Ἑλλήνων πρέσβειων καὶ μετ' ἀμοιβαίαν συζήτησιν κατέληξαν εἰς τὰς ἐξῆς συμφωνίας. Ἐπειδὴ οἱ Ἕλληνες ἐδῆλωσαν ὅτι ἐκ τῶν πληρεξουσίων αὐτῶν ἐγγράφων ἀδυνατοῖσιν νὰ δεχθῶσιν ὡς τόπον συγκλήσεως τῆς διὰ τὴν ἔνωσιν συνόδου τὴν ὑπὸ τῶν συνοδικῶν προτεινομένην Βασιλείαν, ἀλλ' ἐν Ἰταλίᾳ μὲν δέχονται τὰς παραλίαις τῆς Καλαβρίας πόλεις ἢ τὴν Βονωϊαν, τὸ Μεδιόλανον ἢ οἶαν δήποτε ἄλλην, ἔξω δὲ τῆς Ἰταλίας τὴν Βούδαν, τὴν Βιέννην ἢ τέλος τὴν Σαβοΐαν, οἱ δὲ συνοδικοὶ ἀπέρριψαν τὴν πρότασιν τῶν Ἑλλήνων ἵνα ἡ σύνοδος συνέλθῃ ἐν Κ[πόλει] δαπάναις τοῦ αὐτοκράτορος, συνεφωνήθη ἵνα τὸ μὲν ζήτημα τοῦ τόπου τῆς συνόδου ἐξετασθῇ πάλιν ἐν Κ[πόλει] ὑπὸ ἐπὶ τούτῳ ἀποσταλισσομένης συνοδικῆς πρεσβείας, περὶ δὲ τῶν λοιπῶν ἐπέλθῃ ἡ ἐξῆς συνεννόησις. 1) Οἱ Ἕλληνες πρέσβεις ὑπέσχοντο ὅτι εἰς τὴν σύνοδον θὰ προσέλθωσιν ὁ αὐτοκράτωρ, ὁ πατριάρχης καὶ οἱ λοιποὶ τρεῖς πατριάρχαι τῆς Ἀνατολῆς ἔτι δὲ ἀρχιεπίσκοποι, ἐπίσκοποι καὶ ἄλλοι κληρικοί, ὅσοι δυνηθῶσι, καὶ ἀντιπρόσωποι ἐκ πάντων τῶν κρατῶν καὶ βασιλείων, τῶν ὑπαγομείων τῇ Ἑλληνικῇ Ἐκκλησίᾳ μετὰ πληρεξουσιότητος καὶ ἐνόρκως ἐγκύρου ἐντολῆς καὶ ἄλλων ἀναγκαίων ὄρων ἀπὸ τε τῶν λαϊκῶν ἀρχόντων καὶ τῶν Ἐκκλησιῶν αὐτῶν. 2) Εἰς ἡ πλείονες πρέσβεις

λοκακία ὅμως τοῦ Helefe καταφαίνεται ἐκ τῆς ἀπροκαλύπτου δηλώσεως τοῦ ἑλληνος πρέσβεως ὅτι «τὸ τῶν Γραικῶν γένος αὐτὸ καθ' αὐτὸ ἴσως χρόνους ἤδη συγχυτοὺς πολιορκηθὲν ὀλιγώθη τε καὶ ἐκακώθη» καὶ ὅτι τὰ εἰς τὴν «Ρωμαίων βασιλείαν ὑπέκοντα» ὀρίζει συμφώνως πρὸς τὴν τότε πραγματικότητα. Πλὴν ὅμως τούτων διακρίνει πάμπολλα μέρη «οἰκούμενα ὑπὸ Γραικῶν καὶ τῇ Γραικῶν Ἐκκλησίᾳ ὑπέκοντα» ὧ; τοιαῦτα ἀναγράφει τὰς ὑπὸ τῶν φράγκων κατεχομένης νήσους καὶ παραλίαις τῆς Ἑλλάδος, τὰ πλείεστα «τῆς περὶ τὴν Ἀσίαν πάντων βαρβάρων (τούρκων) ἀρχῆς, τὸ πλείστον ἀθροισμα τῶν Σύρων, τὴν μεγάλην βασιλείαν Ἰβήρων καὶ Λαζῶν καὶ πρὸς τούτοις τὴν Ζηκκῶν ἐπαρχίαν καὶ τὴν Ἀλανῶν, τὴν τε Τζαρκασῶν καὶ τὴν τῶν Γότθων, τὴν τε Μολδοβλαχίαν καὶ πρὸς τούτοις τὴν καλουμένην Βλαχίαν μεγάλην καὶ τὴν τῶν Τριβαλλῶν (Σερβίαν), οὐ μὴν καὶ τὴν τῶν Ἀλβανῶν ἀρχὴν καὶ περὶ τὰ ὑπερβόρεια τὴν τῶν Ρῶς μεγίστην κατὰ τὸν Οὐγγράτην δημοκρατίαν καὶ τὸν τῆς μεγάλης Ρωσίας μέγαν καλούμενον ὄρημα ἐτέρους τε ρῆγας ἐν ἐκείνῃ καὶ τὴν κάτω πᾶσαν Ρωσίαν... ὑπέκοντα τῷ Κωνσταντινουπόλει» (ἀντ. σελ. 9—10).

θ' ἀποσταλῶσι παρὰ τῆς Συνόδου μετὰ 8,000 δουκάτων πρὸς συνάθροισιν τῶν κληρικῶν τῆς Ἀνατολῆς εἰς Κ[πολιν, θὰ διεξαχθῶσι δ' αἱ δαπάναι παρὰ τῶν συνοδικῶν πρέσβειων ἐν συνενογήσει καὶ μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος, ὅστις θ' ἀποδώσῃ τὰς γενησομένας δαπάνας ἀν οἱ κληρικοὶ τῆς Ἀνατολῆς ἀρνηθῶσι νὰ ἔλθωσιν εἰς Κ[πολιν ἢ εἰς τὴν σύνοδον. 3). Ἡ δυτικὴ Ἐκκλησία θὰ καταβάλλῃ τὰς δαπάνας τεσσάρων μεγάλων πολεμικῶν πλοίων, ὧν τὰ δύο θὰ παραμείνωσιν ἐν Κ)πόλει, τὰ δ' ἄλλα θὰ διατεθῶσιν εἰς τὴν μεταφορὰν τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν Δύσιν καὶ εἰς οἴκαδε ἐπιστροφὴν ἐν συνόλῳ μέχρι 700 ἀνδρῶν. Θὰ διατεθῶσι δὲ μέχρι μὲν τῆς μεταφορᾶς αὐτῶν εἰς τὸν πρῶτον ἰταλικὸν λιμένα 15,000 δουκάτων· ἐκεῖθεν δὲ μέχρι τοῦ τόπου τῆς συνόδου καὶ καθ' ὅλην τὴν αὐτόθι διαμονὴν αὐτῶν καὶ διὰ τὴν μέχρι Κ)πόλεως ἐπάνοδον θὰ διατεθῶσιν ἐπαρκεῖς δαπάναι πρὸς εὐπροσπῆ αὐτῶν συντήρησιν. 4) Ὅτι ἐν δεκαμήνῳ διασιήματι ἀπὸ τοῦ προσεχοῦς Νοεμβρίου ἡ Σύνοδος θὰ φροντίσῃ ν' ἀποστείλῃ δύο μεγάλας καὶ δύο ἐλαφροῦς γαλέρας εἰς Κ)πολιν μετὰ 300 τοξοτῶν, μετ' αὐτῶν δὲ θὰ πλεύσωσι καὶ οἱ πρέσβεις τῆς Συνόδου καὶ ὁ Γεώργιος Παλαιολόγος ἔχοντες 15,000 δουκάτων διὰ τὰς εἰρημένας δαπάνας. 5). Ὅτι οἱ ἐπὶ τῶν γαλερῶν ἀπερχόμενοι πρέσβεις τῆς Συνόδου θὰ ἐνεργήσωσι τὴν ἐξεύρεσιν 10,000 δουκάτων, ὅπως ἐν ἀνάγκῃ δαπανηθῶσι διὰ τὴν ἀμυναν τῆς πόλεως κατὰ τῶν Τούρκων ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ βασιλέως καὶ διὰ τὴν συντήρησιν τῶν ἐλαφρῶν γαλερῶν καὶ τῶν 300 τοξοτῶν, οἵτινες θὰ δμώσωσι πίστιν εἰς τὸν βασιλέα, ὅστις θὰ ὀρίσῃ καὶ τοὺς «καπιτάνους» τῶν γαλερῶν. 6) Οἱ πρέσβεις τῆς συνόδου θὰ ὑποδείξωσιν εἰς τὸν αὐτοκράτορα λιμένα, εἰς ὃν θὰ προσερμισθῇ, καὶ ἕτερον τόπον, εἰς ὃν θὰ συνέλθῃ ἡ σύνοδος· θὰ ἐπιμείνωσιν ὅμως ὅπως ἐκλεγῇ ὡς τοιοῦτος ἡ Βασιλεῖα, «ὡς πρέπει τις νὰ ἐλπίζῃ». 7). Ἡ ἐν Βασιλείᾳ σύνοδος θὰ ὑπάρχῃ ἐν τῷ μεταξὺ σταθερῶς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ καὶ δὲν θὰ διαλυθῇ ἀνευ νομίμου κωλύματος, οὗ ἐπελθόντος, μετατεθήσεται εἰς ἄλλην πόλιν πρὸς ἐξακολούθησιν τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς συμφώνως τῇ διατάξει τοῦ διατάγματος Frequens. Ἄν δ' ὁ αὐτοκράτωρ μὴ συναινέσῃ εἰς τὸν τόπον τοῦτον (τὴν Βασιλείαν), μετὰ ἓνα μῆνα ἀπὸ τῆς ἀφίξεως αὐτοῦ εἰς τὸν συμπεφωνημένον λιμένα, ἡ σύνοδος θὰ μετατεθῇ εἰς ἓνα ἐκ τῶν εἰρημένων τόπων, ὑπ' αὐτῆς ἐκλεγησόμενον 8) Ἐν πάσῃ δὲ περιπτώσει αἱ εἰρημέναι συμφωνίαι θὰ πληρωθῶσιν, ἢ δὲ Σύνοδος θὰ ἐπικυρώσῃ ταῦτα διὰ τοῦ ἀσφαλεστάτου τρόπου, τ. ἔ. διὰ διατάγματος (decreto) καὶ βουύλλης. 9) Μετὰ τὴν ὁμολογίαν

καὶ συμφωνίαν τῶν ἀνωτέρω καὶ τὴν κατὰ τὰ ὑπεσχημένα ἐπικύρωσιν αὐτῶν, ὁ πάπας δι' ἐπισήμου αὐτοῦ βούλλης θὰ δηλώσῃ τὴν ἀπροκάλυπτον αὐτοῦ συγκατάθεσιν καὶ ὅτι τὰ εἰρημένα, καθ' ὅλου τε καὶ ἐκ μέρους ἕκαστον, ἀνάγκη νὰ ἐκλαμβάνωνται καλῇ τῇ πίστει, ἀνευ δόλου καὶ ἀπάτης, ἐκτὸς νομίμου καὶ προφανοῦς κωλύματος. — Μετὰ τὴν ἀποτέλεσιν τῶν ἄρθρων τούτων, οἱ Ἕλληνες πρέσβεις εἶπον ὅτι πάντες θὰ προσέλθωσι, ἂν ἔτι πόλεμος κηρυχθῆ κατὰ τῆς πόλεως, καὶ πρὸς βεβαίωσιν πάντων τούτων ἐπέδειξαν χρυσόβουλλον τοῦ αὐτοκράτορος καὶ ἐξ ὀνόματος αὐτοῦ, πρὸς ἀσφαλῆ καὶ βεβαίαν πίστιν, γραπτῶς καὶ ἐνυπογράφως ὥμοσαν ὅτι σὺν Θεῷ γενήσεται οἰκουμένη Σύνοδος, ἂν μὴ ἐπέλθῃ ὁ θάνατος τοῦ αὐτοκράτορος ἢ ἄλλο τι προφανές καὶ ἀναπόφευκτον κώλυμα. Τέλος δ' ἀπητήθη ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων πρέσβεων ὅπως ἐξηγήσωσιν ὄρους τινάς, εἰς τὰς ὁδηγίας αὐτῶν περιεχομένους, καὶ δὴ πρῶτον τί ἐννοῦσι διὰ τῶν λέξεων «Σύνοδος Οἰκουμένη», εἰς ὃ οἱ Ἕλληνες ἀπεκρίναντο ὅτι ἐννοοῦσι τὴν παρουσίαν τοῦ πάπα καὶ τοῦ πατριάρχου ἐν τῇ συνόδῳ, αὐτοπροσώπως ἢ δ. ἀ. τοποτηρητῶν, ὡς καὶ τῶν ἄλλων κληρικῶν, ὑπέσχοντο δ' ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ καὶ ὁ πατριάρχης τῶν Ἑλλήνων θὰ παραστῶσι προσωπικῶς. Διὰ τοῦ «ἐλευθέρα καὶ ἀπαραβίαστος» ἐννοοῦσι τὸ δικαίωμα ἕκαστου ἐλευθέρως νὰ εἴπῃ τὴν ἰδίαν γνώμην χωρὶς ἐμπόδιον ἢ βίας· διὰ τοῦ «ἀφιλονείκως» ἐννοοῦσιν ἀνευ ἐριδος καὶ πείσματος, ἀλλὰ μετὰ εἰρηνικῆς, εὐπροσηγόρου καὶ μετ' ἀγάπης συζητήσεως καὶ διαλέξεων τὴν σημασίαν τῶν λέξεων «ἀποστολικὴ καὶ κανονικὴ» καὶ τὸν τρόπον τῆς διεξαγωγῆς τῶν συνοδικῶν ἐργασιῶν ἀναβάλλουσι νὰ ὑποδείξωσιν κατὰ τὴν περὶ αὐτῶν διακήρυξιν τῆς Οἰκουμένης συνόδου. Πρὸς τούτοις συνεφωνήθη ἵνα ὁ αὐτοκράτωρ καὶ ἡ Ἐκκλησία τῶν Ἑλλήνων ἔχωσιν ἐν τῇ Δύσει τὰς πρὸ τοῦ σχίσματος τιμὰς, τηρουμένων πάντοτε τῶν δικαίων, τῆς τιμῆς καὶ τῶν προνομίων καὶ ἀξιωμάτων τοῦ πάπα, τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ρώμης (τοῦ Σιγισμούνδου), ἂν δέ τις ἀμφισβήτησις προκύψῃ θὰ ὑποβληθῆ εἰς τὴν κρίσιν τῆς Οἰκουμ. Συνόδου¹. Οὐχὶ διάφορα τούτων, ἀλλ' ἐν φυσικῶς ἐννοουμένη ἱστορικῇ συντομίᾳ, εἶνε τὰ παρὰ τῷ Συροπούλῳ περὶ τούτων φερόμενα. «Οἱ δὲ ἐξελέξαντο — γράφει οὗτος — τινὰς ἐξ αὐτῶν, οἵτινες καὶ συνήρχοντο ἰδίᾳ μετὰ τῶν ἡμετέρων καὶ ἤκουον τὰ ζητήματα καὶ συνεβίβάζοντο μετ' ἀλλήλων» εἶτα

1. Χειρόγρ. ἐν Βατικανῷ κώδ. Regio 1017. 255, Palat. 597 p. 49· ἐξεδόθη, δὲ ὑπὸ Cecconi doc. 30 e. 88—92.

ἔλεγον τὰ συμπεράσματα τῶν ζητηθέντων πρὸς τὴν σύνοδον καὶ ἑστέργοντο παρὰ πάντων. Μετὰ δὲ τῶν ἄλλων ἐζήτησαν τοὺς ἡμετέρους εἰπεῖν τὸ πόσοι ἐλεύσονται εἰς τὴν σύνοδον τῶν γραικῶν· οἱ δὲ εἶπον ὅτι ἐλεύσονται ἄνθρωποι ψ' (700) καὶ ἔστρεψαν οἱ συνοδικοὶ ἵνα ποιήσωσιν πάσας τὰς ἐξόδους αὐτῶν. Μετὰ γοῦν τὸ συμβιβασθῆναι εἰς πάντα τὰ ζητήματα καὶ στερχθῆναι παρ' ἐκείνων ἵνα ποιήσωσι ταῦτα, καὶ μετὰ τὸ περιστῆναι καὶ εἰς οὓς εἰκὸς τόπους γενέσθαι τὴν σύνοδον—ἔστησαν γὰρ τόπους μὲν παραλίους τὴν Καλαβρίαν, τὸν Ἀγκῶνα ἢ ἄλλην πόλιν παραλίον, ἰταλικὰς δὲ τὴν Βονόνιαν, τὸ Μεδιόλανον, ἢ ἄλλην πόλιν ἐν Ἰταλίᾳ, ἔξω δὲ τῆς Ἰταλίας τὴν Πούδαν ἐν τῇ Οὐγγαρίᾳ, τὴν Βιένναν ἐν τῇ Αὐστρίᾳ καὶ τὸ ἔσχατον τὴν Σαβαουδίαν, καὶ συνεφώνησαν ἵνα ποιήσωσι τὴν σύνοδον ἔνθα ἂν ἐκ τῶν εἰρημένων θελήσωσιν οἱ Γραικοί—, μετὰ γοῦν τὸ γυμνασθῆναι καὶ στερχθῆναι πάντα ἐζήτησαν ὄρκους τοὺς ἡμετέρους καὶ οὗτοι ὤμοσαν ὅτι ἐλεύσεται ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ πατριάρχης ἀναμφίβλως μετὰ καὶ τῶν συμπληρούντων τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν, εἴπερ ποιήσωσιν ἐκεῖνοι ὅσα συνεφώνησαν, χρυσόβουλλόν τε δεδώκασι ἐπὶ τούτοις ὅπερ εἶχον παρὰ τοῦ βασιλέως ἐπὶ βεβαιώσει τῶν ὁμομοσμένων, εἰς ἅπερ πάλιν ἐκεῖνοι δεκρότον μετὰ βούλλης μολυβδίνης πεποιήκασιν καὶ ἑορτασίμως ἔλαβον παρὰ τῶν ἡμετέρων καὶ δεδώκασι τὰ ἴδια γράμματα»¹.

19' Ἐκ τῶν εἰρημένων ἀσφαλῶς φαίνεται ὅτι ἡ ἀποστολὴ τῆς εἰς Βασιλείαν Ἑλληνικῆς πρεσβείας ἐπέτυχεν ἐξόχως, κατὰ τὸν ἀληθῆ σκοπὸν τοῦ Παλαιολόγου, τῶν συνοδικῶν ἐπιδειξαμένων παραδειγματικὴν εὐλάβειαν πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν συμπεριφορὰν τοῦ Εὐγενίου. Κατὰ τὴν 18' συνεδρίαν τῆς Συνόδου αἱ συμφωνίαι μετὰ τῶν Ἑλλήνων πρέσβων ἐπεκυρώθησαν ἐπισημως, ἀπεφασίσθη δὲ νὰ ἐκλεγῇ ἐπίσημος πρεσβεῖα ὅπως ἀπέλθῃ εἰς Κ[πολιν πρὸς ὀριστικὴν διακανόνισιν τῶν πραγμάτων μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ Πατριάρχου². Πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως ὁμως τῆς πρεσβείας ταύτης ἐκρίθη καλὸν αἰ γενόμεναι συμφωνίαι ν' ἀνακοινωθῶσιν εἰς τε τὸν πάπαν καὶ τὸν Σιγισμοῦνδον. Καὶ οὗτος μὲν ἐν Ρατισβόνη εὐρισκόμενος πληρέστατα ἐπεδοκίμασε τὰς συμφωνίας, ἃς ἐκόμισαν εἰς αὐτὸν ἀπεσταλμένοι τῆς Συνόδου μετὰ τῶν Ἑλλήνων πρεσβευτῶν,

1. Συρόπουλ. II, 23, 19—20 καὶ 26, 23—24. Προβλ. καὶ τὴν προσφώνησιν τοῦ J. de Ragusio πρὸς τὸν Παλαιολόγον (Cecconi doc. 55 p. 151—152),

2. Hefele XI, p. 301.

καὶ ἀποκρινόμενος πρὸς τὴν Σύνοδον τῇ 1 Ὀκτωβρίου 1434 συγχαίρει αὐτὴν ἐπὶ τῇ ἐπελθούσῃ συνεννοήσει καὶ ἀναγγέλλει ὅτι συμφώνως τῇ ἐπιθυμίᾳ αὐτῆς ἔγραψεν ἤδη τῷ Παλαιολόγῳ προεπεσμένος αὐτὸν ἵνα πάσῃ δυνάμει συνεργήσῃ εἰς τὴν τελείαν ἐπιτυχίαν τοῦ τοσοῦτο ἐπιθυμητοῦ καὶ ὠφελιμοῦ ἔργου τῆς ἐνώσεως¹. Πρὸς δὲ τὸν πάπαν ἀπέστειλαν τὸν Σίμωνα Fregon, ὃς καὶ τὰς συμφωνίας τὰς γραπτὰς εἰς τὸν πάπαν ὑπέβαλε καὶ προφορικὸς περὶ τοῦ πράγματος ἔδωκεν ἐξηγήσεις. Τὰ τοῦ πάπα ὅμως ἀπὸ τινων μηνῶν εἶχον ὑποστῆ νέαν ἀπροσδόκητον τροπὴν, ἣτις ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ μεταβάλλῃ πορείαν εἰς τὸ ζήτημα τῆς ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν. Ἐπανάστασις δηλ. τοῦ ῥωμαϊκοῦ λαοῦ, ἐπιζητοῦντος τὴν κατάργησιν τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας τοῦ πάπα καὶ ἀνακηρύξαντος τὴν δημοκρατίαν (29 Μαΐου 1434), ἠνάγκασε τὸν Εὐγένιον, μετημφισμένον εἰς ἀπλοῦν μοναχὸν καὶ ἀκολουθούμενον ὑφ' ἑνὸς μόνοῦ ὑπηρετοῦ, εἰς τὸ βάθος λέμβου ὑπὸ τὰ βλήματα τῶν καταδιωκόντων αὐτὸν Ρωμαίων, νὰ καταφύγῃ εἰς Ὀστίαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Φλωρεντίαν, ἔνθα ἡ μεγαλοπρεπὴς πολιτεία τῶν Μεδίκων παρέσχεν αὐτῷ οὐ μόνον ἄσυλον, ἀλλὰ καὶ φιλοξενίαν καὶ προστασίαν². Ὑπὸ τὸ κράτος τῶν ἀτυχημάτων τούτων, μόλις εὐρεθεὶς ἀσφαλῆς ἐν Φλωρεντία, ἔσπευσε ὁ Εὐγένιος αὐθημερὸν νὰ κολακεύσῃ τοὺς ἐν Βασιλείᾳ συνοδικούς, ἵνα μὴ ἐνθαρρυνόμενοι ἐκ τῆς πρὸς αὐτὸν δυσμενείας τῆς τύχης προβῶσιν εἰς τὰ ἔσχατα κατ' αὐτοῦ μέτρα διὰ τὴν μέχρι τοῦδε ἐχθρικήν αὐτοῦ πρὸς τὴν Σύνοδον στάσιν. Ἀποδυσρόμενος τὰ ἑαυτοῦ δεινὰ διαμαρτύρεται πάσῃ δυνάμει περὶ τῆς πρὸς τοὺς συνέδρους πατρικῆς ἀγάπης καὶ τῆς πρὸς τὸ ἔργον αὐτῶν ὀλοψύχου αὐτοῦ ὁμοφωνίας, ὅπερ καὶ δι' ἐπιστολῶν, καθὼς ἐκεῖνοι ἠξίωσαν, ἀποδέχεται. Μᾶλλον ταπεινωτικὴν ταύτης ἐπιστολὴν ἀδύνατον ἦτο πάπας νὰ γράψῃ³. Ἡ θέσις τοῦ Εὐγενίου ἀπέναντι τῆς Συνόδου ἦτο δεινὴ ἀπὸ ἐνὸς καὶ πλέον ἔτους ἐν αὐτῷ τῷ ζητήματι τῆς μετὰ τῶν Ἑλλήνων ἐνώσεως. Ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ παρελθόντος 1433 ἔτους τὰ πράγματα μεταξύ Ρώμης, Βασιλείας καὶ Κ(π)όλεως εἶχον ὡς

1. Cecconi doc. 34 p. 102-103.

2. Muratori: Rerum italicarum scriptores t. XIX p. col. 975 πρβλ. καὶ Cecconi doc. 24 p. 59-61.

3. Cecconi doc. No 25 p. 62-63. Vobiscum — λέγει — in eandem finem semper processimus. . . Optavimus pacem, optavimus Ecclesiae reformationem: ob hanc rem non solum cessimus vobis, sed etiam per litteras nostras decreto vestro, quemadmodum dictastis, annuimus*.

εἰς. Κατὰ Ἰουάνιον ἢ τὰς ἀρχὰς Ἰουλίου ἢ περὶ τὸν Ἰάγαριν ἑλλη-
νική πρεσβεία ἀνεχώρησεν ἐξ Ἰταλίας ἐπανερχομένη εἰς Ἀνατολὴν
~~«μετὰ γραμμάτων τοῦ Εὐγενίου, διοριζομένων ἐκεῖσε (ἐν τῇ Δύσει)
γενέσθαι τὴν σύνοδον»~~¹. Μαθὼν ὅμως μετὰ μικρὸν ὅτι οἱ ἐν Βασι-
λεῖα ἀπέστειλαν τὴν περὶ τοῦ Ἐπισκ. Σούδας πρεσβείαν καλοῦντες τοὺς
Ἕλληνας εἰς τὴν Σύνοδον, καὶ ἐννοήσας ὅλον τὸ βάραθρον, τὸ ἀνοιγό-
μενον οὕτως ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ διὰ τῆς πιθανῆς προσχωρήσεως τῶν
Ἑλλήνων πρὸς τοὺς ἐν Βασιλεῖα ἐχθροὺς αὐτοῦ, ὁ πάπας ἔσπευσεν
ἀμέσως νὰ προλάβῃ τὸν κίνδυνον, καὶ ἄνευ ἀναβολῆς ἀπέστειλεν εἰς
Ἀνατολὴν ἔμπιστον πρέσβυν καὶ πληρεξούσιον ἀπεσταλμένον τὸν ἴδιον
γραμματέα, τὸν ἐπιτηδειότατον Χριστοφόρον Garatoni, ἔμπειρότατον
τῆς τε λατινικῆς καὶ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης², μετὰ νέων προτάσεων
ὄλων ἀντιθέτων τῶν πρὸ μικροῦ διὰ τοῦ Ἰάγαρι γενομένων. Προ-
έτεινε δηλ. ἵνα ἡ ἐνωτικὴ σύνοδος, ἣν πρὸ ὀλίγου ἔτι «διωρίζετο» ὅπως
γίνῃ ἐν Ἰταλίᾳ, συνέλθῃ νῦν ἐν Κπόλει, ἀποστελλομένου ἐπὶ τούτῳ ἐξ
Ἰταλίας παπικοῦ λεγάτου. Ἡ ταχεῖα αὕτη τοῦ Εὐγενίου μεταβολὴ δὲν
ἐγέννησε παρὰ τοῖς ἐν Κπόλει οὐδεμίαν ὑποψίαν, πρῶτον διότι τοῦτο
ἀνταπεφάνετο εἰς τὸν μύχιον πόθον αὐτῶν ὅπως μὴ ἐπιχειρήσωσι μα-
κρὸν καὶ ἐπίπονον πλοῦν ἐπ' ἀδήλους καὶ δὴ καὶ ἐπὶ κινδύνῳ ἀπωλείας
τῆς ἐλευθερίας τῆς γνώμης αὐτῶν ἐν μέσῳ ξένων, ὡς ἤδη εἶδομεν τὸν
Πατριάρχην ἀποφαινόμενον ἐν προγενεστέρᾳ περιστάσει³, εἶτα δὲ καὶ
διότι ὁ Garatoni οὐδεὶς ἐφείσθη ἐπιχειρήματος ὅπως πείσῃ ἰδίᾳ τοὺς
περὶ τὸν Πατριάρχην. Καὶ πρῶτον μὲν προέβαλε τὸ πολυδάπανον τῆς
μεταφορᾶς τοσοῦτου πλήθους Ἑλλήνων εἰς τὴν Δύσιν⁴. ἔπειτα τὴν πο-
λιτικὴν ἐν Ἰταλίᾳ ἐσωτερικὴν ἀνωμαλίαν, δι' ἣν ἀδύνατος ἀπέβαινε
ἢ εἰς τὴν μέλλουσαν σύνοδον προσέλευσις πολλαχόθεν τῆς Δύσεως πολ-
λῶν Ἐπισκόπων⁵. τέλος δ' εἰς τὴν φυσικὴν παρατήρησιν τῶν ἐν Κπό-

1. *Συρόπουλ.* II, 19, 16.

2. Ἐν τῇ ἀπὸ 13 Ἰουλίου 1434 πρὸς τὸν Garatoni ἐπιστολῇ ὁ Εὐγένιος
ὀνομάζει αὐτὸν *magistrum in artibus, continuum commensalem et datarium*
suum, Cessoni doc. 27 p. 66 ἐκ τοῦ κώδ. Βαρβερίνου XVI, 85 p. 404.

3. *Συρόπουλ.* II, 18, 13—14. Ὁ Cessoni σκοπίμως διαστρέφει τὰ πράγ-
ματα λέγων ὅτι τὴν νέαν πρότασιν ἐποίησαν οἱ Ἕλληνες (p. 69).

4. Οὕτω δικαιολογεῖ τὰς μονομερεῖς αὐτοῦ παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἐνεργείας
βραδύτερον ὁ Εὐγένιος πρὸς τε τοὺς καρδιναλίους Albercati καὶ Καισαρίνη
(ἀπὸ 31 Αὐγούστου 1434 Cessoni doc. 31 p. 94) καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν Σύνοδον
(12 Νοεμβρ. 1434 Cessoni doc. p. 116 πρβλ. καὶ doc. 85 p. 232)

5. Αὐτόθι.

λει περὶ τῆς γνωστῆς ἤδη ἐνταῦθα διαστάσεως μεταξὺ τῶν ἐν Βασιλείᾳ καὶ τοῦ πάπα, δὲν ἐδίστασεν ὁ Χριστοφόρος νὰ προσφύγῃ εἰς ἀπλούστατον ψευδός, διαβεβαιώσας τὸν Παλαιολόγον ὅτι ὅ,τι πάπας καὶ ἡ Σύνοδος «ἐν τε τῇ ὑποθέσει ταύτῃ (τῆς ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν) ὡς καὶ ἐν πάσαις ταῖς ἄλλαις εἶνε ὁμόφωνος»¹. Ἐπειδὴ δ' ὁ ἀληθὴς σκοπὸς τῆς ἀποστολῆς τοῦ Χριστοφόρου μόνον βραδύτερον κατέστη γνωστὸς², οὐδεμίαν ὁ παπικὸς γραμματεὺς εὔρεν δυσκολίαν νὰ πείσῃ τοὺς ἐν Κπόλει «σχεδὸν πάντας» νὰ δεχθῶσι τὰς νέας ἐκ Ρώμης προτάσεις. Τοσοῦτο δὲ βέβαιος ἦτο ὁ Garatoni περὶ τῆς ἐπιτυχίας τῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ, ὥστε δὲν ἐδίστασε νὰ καιονίσῃ καὶ τινὰς λεπτομερείας περὶ τοῦ τρόπου τῆς διεξαγωγῆς τῶν τῆς προσεχοῦς ἐνωτικῆς συνόδου καὶ πρὸ παντὸς περὶ τῆς θέσεως ἐν αὐτῇ τοῦ παπικοῦ λεγάτου, ὑπὲρ οὗ ἤξιωσε τὴν πρωτοκαθεδρείαν «ἐπεὶ ὡς πρόσωπον ἔσται τοῦ πάπα καὶ τὰ δίκαια ἐκείνου ἦτω τὰ προγεῖα ἔχειν ὀφείλει». Οἱ περὶ τὸν Πατριάρχην, κατόπι κοινῆς συσκέψεως, διαგრῆδην ἀπέριψαν ὡς ἀντικανονικὴν τὴν ἀπαίτησιν ταύτην³. Παραδόξως ὅμως ἐπενέβη ὁ βασιλεὺς, ὅστις φοβηθεὶς μὴ διὰ τοσοῦτο δευτερεῖον, ὡς εἶπε, ζήτημα ναυαγήσῃ ἡ ἐνωσις συνέστησε τότε πρῶτον τὴν ἀνάγκην «οἰκονομίας», πολλὰ ὑπὲρ αὐτῆς εἰπὼν καὶ τέλος κατέπεισε καὶ τοὺς κληρικούς, μεθ' ὧν διελέγετο, νὰ ὑποχωρήσωσιν εἰς τὰς ἀξιώσεις τοῦ Garatoni. Τοῦτο ὅμως ἀκούσις βαρέως ἔφερεν ὁ Πατριάρχης καὶ δυσκόλως συνέπραϊτε⁴. Ὁ παπικὸς ἀπεσταλμένος ἐπανελθὼν εἰς Ρώμην ἀνήγγειλεν εἰς τὸν Εὐγένιον τὰς ἐπιτυχεῖς αὐτοῦ ἐνεργείας οὐ μόνον παρὰ τοῖς Ἑλλησιν, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς Ἀρμενίοις, ἀφ' ὧν καὶ γράμματα ἐκόμισεν, ἐπιθυμούντων καὶ αὐτῶν τὴν

1. Παρὰ Cescconi doc. 41 p. 113 Certificavit nos - γράφει ὁ Παλαιολόγος πρὸς τὴν Σύνοδον τῇ 12ῃ Νοεμβρ. 1434 - dictus nuntius (Garotonus), Papam et vestras reverentias tum in hac re quam singulis allis esse eiusdem voluntatis.

2. Συρόπουλ. II, 22, 18. «Υστερον δὲ (μετὰ τὴν ἐπάνοδον τῶν περὶ τὸν Ἰάσαρι) μαθὼν ὁ πάπας τὴν πρὸς τὴν Σύνοδον κρεσβαίαν τοῦ βασιλέως καὶ εἰδὼς ὅτι πρὸς τὴν καταστροφὴν αὐτοῦ ἔσται εἰ ἐπιδημήσει καὶ ἡ τῶν Ἀνατολικῶν σύνοδος πρὸς τοὺς ἐν Βασιλείᾳ».

3. Αὐτόθι. Παρήγαγον καὶ τὸ παράδειγμα τοῦ πάπα Βιγίλιου ἐν τῇ Ε'. Οἰκ. Συνόδῳ.

4. Συρόπουλ. II, 12, 19.

ἔνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν¹. Σπεύδει τότε ὁ Εὐγένιος νὰ ἐπιταχύνῃ τὴν συντέλεισιν τοῦ ἔργου καὶ προκαταλάβῃ τοὺς ἀντιπάλους. Καὶ δὴ μεσοῦντος τοῦ Ἰουλίου 1434 ἀποστέλλει εἰς τὴν Ἀνατολήν πάλιν τὸν Garatoni κομίζοντα ὁρισμένους προτάσεις καὶ σχέδιον τῶν ἐργασίῶν τῆς προσεχοῦς ἐν Κπόλει ἐνωτικῆς συνόδου «ἵνανοποιοῦν ἀμφοτέρα τὰ μέρη»². Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁδηγιῶν τούτων ὁ Χριστοφόρος ἔλαβε πληρεξουσιότητα ἐνεργείας παρὰ τοῖς ἐν Κπόλει³. Περὶ τῶν ἰδιωτικῶν δ' αὐτοῦ τούτων ἐνεργειῶν ὁ πάπας ἀνεκοίνωσε μετὰ ἕνα καὶ πλέον μῆνα εἰς τοὺς ἐν τῇ Συνόδῳ ἀντιπροσώπους αὐτοῦ καρδινάλιους Albergati καὶ Καισαρίνη ἵνα καταλήλως καὶ ἀναλόγως πρὸς τὰς ἐνεργείας ταύτας διαπραγματευθῶσι πρὸς τοὺς παρὰ τῇ Συνόδῳ Ἑλληνας πρέσβεις, τοὺς περὶ τὸν Γεώργιον Παλαιολόγον⁴.

21. Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα ὅτε ἦλθεν εἰς Φλωρεντίαν ὁ συνοδικὸς ἀπεσταλμένος Fregon κομίζων τὰς ἐν Βασιλείᾳ μετὰ τῶν Ἑλλήνων ἐπελθούσας συμφωνίας, ἐπικυρωθείσας ὑπὸ τῆς Συνόδου κατὰ τὴν 19 γενικὴν συνεδρίαν (7 Σεπτ. 1434). Ἡ ἔκκληξις τοῦ Εὐγενίου ἦτο εὐνόητος· οὐδέποτε ἀνέμενε τόσον ταχέα ἀποτελέσματα τῆς ἐν Βασιλείᾳ ἑλλην. ἀποστολῆς, τὰ ὁποῖα δὲν ἠδυνήθη νὰ προλάβῃ οὔτε ἡ δευτέρα εἰς Κπολιν ἀποστολὴ τοῦ Garatoni οὔτε ἡ πρὸς τοὺς καρδινάλιους προέδρους τῆς Συνόδου ἐπιστολὴ αὐτοῦ τῆς 31 Αὐγούστου⁵. Κρύπτων τὴν ὁργὴν αὐτοῦ ἐπὶ τῇ ἀποτυχίᾳ γράφει πρὸς τοὺς ἐν Βασιλείᾳ ἐπιστολὴν ἀπὸ 20 Ὀκτωβρίου καὶ πρῶτον μὲν διαβεβαιοῦται

1. Cœcconi doc. 27 p. 66. Ἐκ τῶν παρὰ Cœcconi doc. 13 p. 34--35 φαίνεται ὅτι διὰ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Garatoni, κατὰ τὴν πρῶτην ἐν Κπόλει ἐπίσκεψιν, καὶ οἱ Ἀρμένιοι παρεσύρθησαν. Καὶ οὗτοι, ὡς οἱ Ἑλληνας, ἤδη ἀπὸ τοῦ 1433 διεπραγματεύοντο περὶ ἐνώσεως μετὰ τῶν ἐν Βασιλείᾳ, παραπεισθέντες δ' ὑπὸ τοῦ Χριστοφόρου ἀπετάθησαν μετὰ ἕν ἔτος πρὸς τὸν πάπαν, παρ' οὗ διὰ τοῦτο ὁ Garatoni κατὰ τὴν δευτέραν εἰς Κπολιν ἀποστολὴν ἐφωδιάσθη διὰ πληρεξουσίαν πρὸς ὁριστικὰς διαπραγματεύσεις μετὰ τῶν Ἀρμενίων.

2. Cœcconi doc. 31 p. 94 Ἐπιστ. πρὸς Albergati καὶ Καισαρίνη 31 Αὐγούστου 1434 Christophorum iterum misimus cum nonnullis capitulis, quae menti utriusque partis plane satisfacere videntur.

3. Αὐτ. super quo sibi plenum mandatum dedimus (p. 95).

4. Αὐτ. p. 95. Vestrae itaque circumspectiones ex his arbitrari poterunt: quid eum praefatis oratoribus apud ipsum Sacrum Concilium agentibus tractare et practicare debeatis.

5. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἀνεγνώσθη ἐν Βασιλείᾳ 10 ἡμέρας μετὰ τὴν ἐπίκλιψιν τῶν πρὸς τοὺς Ἑλληνας πρέσβεις συμφωνιῶν (τ. ἔ. 17 Σεπτ. 1434).

αὐτοὺς περὶ τοῦ ζήλου, ὃν πάντοτε ἐπεδείξατο περὶ τὸ ζήτημα τῆς ἐνώσεως. Ἐπειτα δ' ἀναγγέλλει ὅτι αὐτὸς ἐξεῦρεν ὄρους ἀρμοδιωτέ-
 ρους πρὸς τὴν ἔνωσιν, ἀρέσαντας καὶ εἰς τὸν αὐτοκρ. Ἰωάννην καὶ
 εἰς τὸν πατρ. Ἰωσήφ. Διὰ τοῦτο ἐπεμφε, λέγει, τὸ δεύτερον τὸν ἑαυ-
 τοῦ πρέσβυν πρὸς τοὺς Ἑλληνας, ἵνα τὰ ὑπεσχημένα συμπεράνη. Ἡ
 ταυτότης τοῦ σκοποῦ, ὃν αὐτὸς τε καὶ ἡ σύνοδος ἐπιδιώκουσιν, εἶνε,
 ἐπιλέγει, προφανῆς, διὸ καὶ πᾶσαν σκέψιν καὶ δύναμιν θὰ καταβάλλῃ
 πρὸς ἐπιτυχίαν αὐτοῦ. Ἐπειδὴ ὁμως προσεχῶς ἀναμένει τὴν ἐπάνοδον
 ἐκ τῆς Συνόδου τῶν καρδ. Cervantés καὶ Albergati ἀναβάλλει μικρὸν
 τὴν ἀπόκρισιν πρὸς τὰς διὰ τοῦ Fregon κοιμισθείσας προτάσεις μέ-
 χρις οὗ διαφωτισθῇ ἐπικρῶς παρὰ τῶν εἰρημένων καρδιναλίων¹. Ἐν
 τούτοις οὔτε ἡ καθησυχαστικὴ αὕτη ἐπιστολὴ οὔτε ἡ πρὸς τὸν συνο-
 δικὸν πρέσβυν προσηκόησις² ἐξεδήλουν τὰς ἀληθεῖς τοῦ πάπα καὶ
 τῶν περὶ αὐτὸν διαθέσεις. Μία ἐπιστολὴ τοῦ Fregon πρὸς τὴν Σύνο-
 δον ἀπὸ 20 Ὀκτωβρίου καὶ δύο ἐπιστολαὶ τοῦ Traversari πρὸς τὸν
 Χριστοφόρον di san Marcello ἐπίσκ. Σερβίων ἀπὸ 30 καὶ 31 Ὀκτα-
 βρίου ἐπιχέουσιν ἀπροσδόκητον φῶς εἰς τὴν κατάστασιν. Ἐν Φλωρεν-
 τία ὁ Fregon συνήνητησεν ἑλληνας τινὰς φυγάδας ἐκ Κπόλεως, ὅποιοι
 ὑπῆρχον τότε οὐκ ὀλίγοι ἐν τῇ αὐτῇ τῶν Μεδίκων³, οἰκειωθέντας
 τῷ πάπα καὶ ὑπ' αὐτοῦ προστατευομένους⁴. Οὗτοι συχνὰ διαλεγόμε-
 νοι μετὰ τοῦ συνοδικοῦ πρέσβεως καὶ μαθόντες τὰς ἐν Βασιλείᾳ ἀπο-
 φάσεις περὶ ἐνώσεως ἐπεδοκίμασαν ταῦτα ὡς μόνον τρόπον πρὸς ἐπι-
 τυχίαν τοῦ σκοποῦ τῆς ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν, μάταιον ὀνομάσαν-
 τες τὸν ὑπὸ τῆς ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας προτεινόμενον τρόπον τῆς δι'
 ἀποστολῆς λεγάτου εἰς Κπολιν. Τοῦ σχήματος τῶν Ἐκκλησιῶν ἐπελ-
 θόντος ἐκ τῆς μονομεροῦς ὑπὸ τῆς Ρώμης εἰσαγωγῆς εἰς τὸ κοινὸν
 σύμβολον τοῦ filioque, ἀνάγκη πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς ἐνώσεως νὰ
 συνέλθῃ οἰκουμ. σύνοδος, ἐν ἣ ὅι Ἕλληνες ν' ἀκουσθῶσι περὶ τοῦ δόγ-
 ματος τούτου καὶ ἂν ἔτι εἶνε ὀρθόδοξον. Αἱ κρίσεις αὗται περιελθού-

1. Cœcoconi doc. XXXVII. p. 105—106.

2. Cœcoconi doc. XXXVII p. 106. Video Sanctitatem domini nostri—γράφει οὗτος—huc. que bene dispositam ad exaltationem fidei et honorificentiam nominis christiani.

3. Τοιοῦτοι ἦσαν Γεώργιος ὁ Τραπεζούντιος, Ἰωάννης Ἀργυρόπουλος καὶ ἄλλοι.

4. Cœcoconi doc. XXXVII, p. 107 Convenerunt graeci, qui in curia sanctissimi domini nostri papae morantur. Κατὰ τὸν Traversari ὁ πάπας ἔδιδεν αὐτοῖς ἐπιδόματα (stipendia) ibid. doc. XXXVIII p. 109.

σαι εἰς γνῶσιν τοῦ Εὐγενίου περιέστησαν εἰς κίνδυνον τοὺς εἰρημένους Ἕλληνας, οὓς ἔσπευσεν νὰ προστατεύσῃ ὁ Traversari διαβεβαίωσας τὸν πάπαν ὅτι οἱ κατηγορηθέντες τοεῖς Ἕλληνας διαρρηθῆν ἠρηθήσαν τὰ περι αὐτῶν ἐπὶ τοῦ Fregon διαδοθέντα¹. Ἐν τούτοις ὁ τρόπος, δι' οὗ ἐκτίθησι τὸ πρᾶγμα ὁ Fregon ἐν τῇ πρὸς τὴν Σύνοδον ἐπιστολῇ αὐτοῦ καὶ ἐν τῇ προφορικῇ ἐκθέσει κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 3 Δεκεμβρίου 1434, αἴρει πᾶσαν ἀμφιβολίαν περὶ τῆς ἀληθείας τοῦ πράγματος. Τέλος εἰς Φλωρεντίαν ἦλθον οἱ ἀναμενόμενοι καρδινάλιοι. Αἱ ὑπ' αὐτῶν κομισθεῖσαι ἐκ Βασιλείας πληροφορίες δὲν ἦσαν ἐνθαρρυντικαὶ διὰ τὸν Εὐγένιον, ὅστις μάτην ἀναμείνας μέχρι τῆς 15 Νοεμβρίου εἰδήσεις παρὰ τοῦ Garatoni ἐκ Κπόλεως, ἠναγκάσθη διὰ βούλλης ἰδίας πρὸς τὴν Σύνοδον νὰ ἐπικυρώσῃ τὰς ἀποφάσεις αὐτῆς τῆς 7 Σεπτεμβρίου. Ἐν αὐτῇ καίπερ ἀποδοκιμάζων τὸν τρόπον τῆς ἐνεργείας τῶν συνοδικῶν, ἐν ἀγνοίᾳ, ὡς λέγει, αὐτοῦ διαπραγματευσαμένων τὸ ζήτημα καθ' ὃν χρόνον ὁ ἀντιπρόσωπος αὐτοῦ ἐν Κπόλει καθ' ὅλως ἄλλον καὶ δὴ ἀρεστὸν τοῖς Ἕλλησι καὶ ἦτον δαπανηρὸν τρόπον διαπραγματεύεται, ὅμως ἐπικυροῖ τὰ ἐν Βασιλείᾳ γενόμενα². Ἐκ τούτου προφανῆς ἀποβαίνει ἡ δύσκολος θέσις τοῦ πάπα, ἐξηγουμένη ἐκ τῆς γενικῆς ἐπισηματοῦς θέσεως αὐτοῦ ἐν Ἰταλίᾳ³ καὶ ἐν μέρει ἐκ τῆς ἐν αὐτῷ τῷ Συλλόγῳ τῶν Καρδινάλιων διαφωνίας περὶ τὸ ζήτημα τῆς ἐνώσεως. Οὕτω π. χ. ὁ ἐπιφανῆς καρδ. ἐπίσκοπος Σαβίνης Ἰερδάνης de Orsini, τῆς ὀνομαστῆς ρωμαϊκῆς οἰκογενείας, συγχρόνως πρὸς τὴν βούλλαν τοῦ πάπα ἀπηύθυνε πρὸς τὴν Σύνοδον ἐπιστολὴν τὰς μὲν ἐνεργείας αὐτῆς ἐπαινῶν καὶ ἐπιδοκιμάζων, περὶ δὲ τῶν διαφόρων σκέψεων τοῦ Εὐγενίου οὐδὲ ἄποθεν λόγον ποιούμενος⁴.

(Ἐπεταὶ τὸ τέλος)

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ Ν. ΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ

1. Traversari epistolae t. II col 123 ἐκδ. Mehus 1759· ὁπόθεν παρὰ Cecconi doc. XXXVII καὶ XXXIV p. 109 110.

2. Cecconi doc. XLII p. 115—118.

3. E. Chenon: L' Eglise et la Papauté en Lavisse-Ramband: Histoire Générale t. III p. 331—333.

4. Cecconi doc. XI, III p. 119—120.